UCHWAŁA NR XXIII/201/2025
RADY MIEJSKIEJ W WODZISŁAWIU

z dnia 28 listopada 2025 r.

w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024r. poz. 1292) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026 - 2029, zaopiniowany pozytywnie przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Wodzisław.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Wodzisławiu

Joanna Kozłowska

Załącznik do Uchwały nr
XXIII/201/2025
Rady Miejskiej w Wodzisławiu
z dnia 28 listopada 2025r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WODZISŁAW NA LATA 2026-2029

WODZISŁAW, 2025 r.

Spis treści

1. Wstęp 4

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami 4

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce 5

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 13

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 13

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, regionu i gminy 15

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 18

5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 18

5.1.1. Charakterystyka gminy Wodzisław 18

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy 23

5.2.3. Krajobraz kulturowy 25

5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Świętokrzyskiego 39

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Wodzisław wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków 42

5.2.5. Zabytki ruchome 44

5.2.6. Zabytki archeologiczne 46

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne 47

5.2.8. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych 48

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń 48

7. Założenia programowe 50

7.1. Cele szczegółowe i działania Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029 50

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami 56

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami 56

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami 57

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków 62

Załącznik nr I – Wykaz obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków..... 63

Aneks nr 1 – wykaz zabytków nieruchomych..... 63

Aneks nr 2 – wykaz stanowisk archeologicznych 68

Spis tabel..... 74

Spis rysunków, fotgrafii..... 74

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii

podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej
i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych
  z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy:

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie. Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku".* Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy samorządy wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (Art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości

- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2025 poz. 1153)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2024 poz. 1130)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu

przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2025 poz. 418 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2025 poz. 647)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2024 poz. 1478 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochrona konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2024 poz. 1145 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2024 poz. 87)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2025 poz. 1338 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2024r. poz. 84 z późn. zm.)

Artykuł 34 daje możliwość poprzez decyzje administracyjne zmianę sposobu użytkowania gruntów rolnych, na których znajdują się stanowiska archeologiczne, na inne mniej niszczące użytkowanie terenu.

Ustawa z dnia 28 marca 1993 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. 2018 poz. 2337 z późn. zm.)

Zapisy ustawy określają sposób ochrony grobów i cmentarzy wojennych oraz zasady udzielania dotacji na zadania związane z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026" (M.P. z 2023 r. poz. 1470)

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów

w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
  - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
  - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
  - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
  - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
  - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
  - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
  - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
  - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
  - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
  - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, regionu i gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r.)

W Planie określono cele warunkujące i priorytety regionalnej polityki przestrzennej, także w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego.

Jako główne zadanie samorządu województwa w zakresie zagospodarowania przestrzeni kulturowej wskazano skuteczniejszą ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne ich zagospodarowanie m.in. z myślą o wykorzystaniu tych zasobów jako elementu promocji i czynnika rozwoju gospodarczego, a także zapewnieniu trwałych źródeł dofinansowywania prac rewaloryzacyjnych z dochodów budżetowych i pozabudżetowych np. z turystyki.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (Uchwała Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 29 marca 2021 roku)

To najważniejszy i podstawowy dokument samorządu województwa określający obszary, cele i kierunki polityki rozwoju regionu, stanowiący punkt wyjścia do przygotowania pozostałych regionalnych dokumentów strategicznych i operacyjnych.

Wyznaczona do 2030 roku wizja oraz misja została przedstawiona na poniższych rysunkach.

W strategii wyznaczono 3 cele strategiczne:

- CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE
- CEL STRATEGICZNY 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION
- CEL STRATEGICZNY 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI
- CEL STRATEGICZNY 4. HORYZONTALNY SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM

W ramach celu strategicznego 3 wyznaczono:

Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie

Kluczowe kierunki działań:

3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców

3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie

3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji

3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców.

W ramach celu strategicznego 4 wyznaczono:

Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

Kluczowe kierunki działań:

4.2.1. Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia

4.2.2. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Gmina Wodzisław posiada 3 obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego sporządzone na podstawie ustawy z dnia 23 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, obejmujące ogółem ok 21% powierzchni gminy.

Tabela 1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Wodzisław

Nazwa organu uchwalającego mpzp	Nr Uchwały i data jej podjęcia	Nazwa planu	Teren objęty planem
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr XXIII/183/2012 z dnia 27.07.2012r. i Uchwały Nr XXIV/198/2012 z dnia 21.09.2012r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu lokalizacji instalacji do produkcji energii, wykorzystującej siłę wiatru - Obszar Nr 1, na terenie części obrębów: Dębiany, Konary, Niegosławice, Przyłęk i Strzeszkowice (sołectwo Piskorzowice i Strzeszkowice Gmina Wodzisław) Zmiana uchwały Nr XXIII/183/2012 z dnia 27 lipca 2012r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu lokalizacji instalacji do produkcji energii, wykorzystującej siłę wiatru - Obszar Nr 1, na terenie części obrębów: Dębiany, Konary, Niegosławice, Przyłęk i Strzeszkowice (sołectwo Piskorzowice i Strzeszkowice Gmina Wodzisław)	Część obrębów: Dębiany, Konary, Niegosławice, Przyłęk i Strzeszkowice (sołectwo Piskorzowice i Strzeszkowice) o pow. ok. 840,0 ha
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr XXXIII/262/2013 z dnia 29.05.2013r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu lokalizacji instalacji do produkcji energii, wykorzystującej siłę wiatru- Obszar Nr 2, na terenie części sołectw: Jeziorki, Kaziny, Klemencice, Wodzisław i Łany, gmina Wodzisław	Części sołectw: Jeziorki, Kaziny, Klemencice, Wodzisław i Łany, gmina Wodzisław, o powierzchni ok. 734,77 ha
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr XXI/142/2016 Rady Gminy Wodzisław z dnia 29 września 2016r. zmieniona Uchwałą Nr XXIII/162/2016 Rady Gminy Wodzisław z dnia 29 listopada	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gmina Wodzisław obejmujący sołectwa: Laskowa, Mieronice, Świątniki i część sołectw Łany i Wodzisław	

	2016r.		
Rada Miejska w Wodzisławiu	Uchwała nr XIV/132/2025 Rady Miejskiej w Wodzisławiu z dnia 29 kwietnia 2025r.	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, gminy Wodzisław	

Obowiązują także 3 obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, sporządzone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym.

Tabela 2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Wodzisław na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym

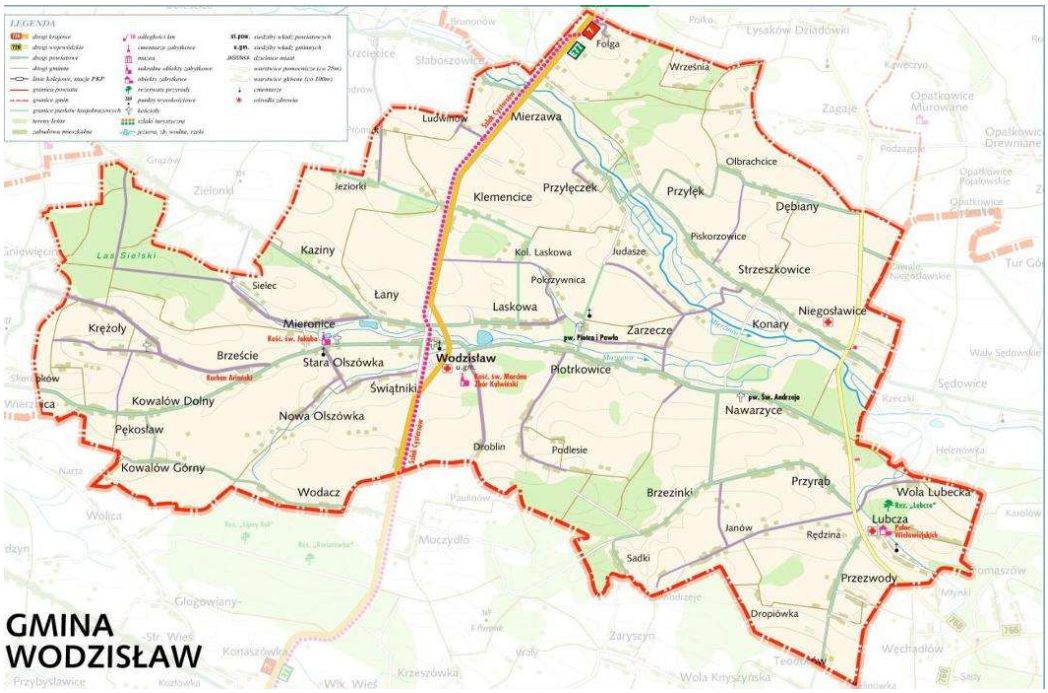
Nazwa organu uchwalającego mpzp	Nr Uchwały i data jej podjęcia	Nazwa planu	Teren objęty planem
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr 24/2002 z dnia 14.06.2002r.	Zmiana Nr 3 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Gminy Wodzisław, na obszarze sołectwa Mierzawa	Teren objęty zmianą, działka nr ewid. 438 obręb Mierzawa, o pow. 0,80 ha
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr 55/2002 z dnia 09.10.2002r.	Zmiana Nr 2 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Gminy Wodzisław, na obszarze sołectwa Klemencice	Teren objęty zmianą, działka nr ewid. 137/4 obręb Klemencice, o pow. 2,0752 ha
Rada Gminy Wodzisław	Uchwała Nr IX/104/03 z dnia 02.09.2003r.	Zmiana Nr 5 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Gminy Wodzisław, na obszarze sołectwa Świątniki	Teren objęty zmianą, działka nr ewid. 115/1, 115/2 i 116 obręb Świątniki, o pow. 4,20 ha

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.1.1. Charakterystyka gminy Wodzisław

Gmina Wodzisław położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w bliskim sąsiedztwie dwóch dużych aglomeracji : Śląska i Krakowa, w obrębie dwóch mikroregionów Garbu Wodzisławskiego i Płaskowyżu Jędrzejowskiego wchodzących w skład krainy geograficznej określonej jako Niecka Nidziańska. Znaczna jej część włączona została do Miechowsko - Działoszyckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W skład Gminy wchodzą 43 sołectwa.

Rysunek 1. Mapa gminy Wodzisław
Źródło: Urząd Miasta i Gminy Wodzisław

Krajobraz przyrodniczy gminy

Teren Gminy Wodzisław posiada urozmaicone zagospodarowanie. Większość terenu gminy stanowią rozległe, otwarte tereny rolne, zagospodarowane jako pola orne, łąki i pastwiska. Mniejszą powierzchnię zajmują tereny zabudowane, ciągi komunikacji drogowej oraz tereny lasów.

Teren gminy Wodzisław, z kierunku północno – wschodniego na południowy – wschód, przecina dolina rzeki Mierzawy, uzupełniona jej dopływem, rzeką Mozgawą. Tereny dolin rzecznych zagospodarowane są jako łąki i pastwiska.

Fotografia 1. Krajobraz gminy Wodzisław
Źródło: Urząd Miasta i Gminy Wodzisław

Fotografia 2. Krajobraz gminy Wodzisław
Źródło: Urząd Miasta i Gminy Wodzisław

Teren gminy Wodzisław położony jest w dorzeczu rzeki Nidy, w Regionie wodnym Górnej Zachodniej Wisły. Większość terenu gminy odwadniana jest przez rzekę Mierzawę i jej dopływy. Wyjątkiem jest

północno – wschodni fragment gminy odwadniany przez rzekę Kruczkę i Ciek od Tura, stanowiące bezpośrednie dopływy rzeki Nidy.

Na terenie gminy jest stosunkowo niewiele terenów leśnych, których największe obszary występują w rejonie wsi Sielec, Września, Niegosławice i Podlesie.

Na terenie gminy występują następujące ustanowione formy ochrony przyrody:

Rezerwat florystyczny „Lubcza"

Rezerwat znajduje się na terenie sołectwa Lubcza, na górze Okrąglicy, na gruntach Nadleśnictwa Pińczów w leśnictwie Góry, oddziały 180 k, 180 l, 181 d, 181 f, rezerwat obejmuje powierzchnię 6,96 ha.

Rezerwat utworzony został Zarządzeniem Nr 147 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 5 maja 1959 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (MP Nr 51 z 1959, poz. 242), obejmując pierwotnie powierzchnię 6,51 ha.

Celem ochrony rezerwatu, jest zachowanie dla celów naukowych i dydaktycznych, stanowiska miłka wiosennego (Adonis vernalis), występującego na skraju lasu, na południowym skłonie niewielkiego wzniesienia zbudowanego ze skał kredowych, pokrytych lessem.

Inne cenne elementy chronionej flory to występujące nielicznie zawilec wielkokwiatowy Anemone ranunculoides i dziewięćsił bezłodygowy Carlina acaulis.

Miechowsko – Działoszycki Obszar Chronionego Krajobrazu

Południowa część gminy Wodzisław, obejmująca tereny sołectw: Sielec, Krężoły, Brzeście, Pękosław, Kowalów Dolny, Kowalów Górny, Stara Olszówka, Nowa Olszówka, Wodacz, Świątniki, Droblin, Podlesie, Piotrkowie, Zarzecze, Judasze, Strzeszkowice, Konary, Niegosławice, Nawarzyce, Przyrąb, Wola Lubecka, Lubcza, Brzezinki, Sadki, Przezwody oraz teren południowej części miasta Wodzisław (bez terenu dawnego sołectwa Brzezie), położona jest w granicach Miechowsko Działoszyckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Jest to ważny obszar wododziałowy Nidy, Pilicy i Wisły. W obszarze zachowała się szata roślinna, która należy do najbardziej interesującej na terenie całej Niecki Nidziańskiej. Na jej bogactwo składają się lasy, wśród których największe znaczenie biocenotyczne, naukowe i dydaktyczne maja zbiorowiska grądowe i świetlistej dąbrowy.

Specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 „Dolina Mierzawy"

Wschodnia część terenu gminy Wodzisław, w granicach części sołectw Przyłęczek, Przyłęk, Judasze, Strzeszkowice, Konary, Niegosławice, Zarzecze, Nawarzyce, Wola Lubecka i Lubcza, znajduje się w granicach specjalnego obszaru ochrony siedlisk Dolina Mierzawy.

Ostoja zabezpiecza czystą i naturalnie meandrującą rzekę Mierzawę. Na terenie obszaru największą powierzchnię zajmują zbiorowiska łąk świeżych ekstensywnie użytkowanych, będących miejscem życia dla wielu gatunków owadów. Na terenie obszaru stwierdzono trzy gatunki motyli dziennych z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Najcenniejszym elementem obszaru jest w większości

naturalne koryto rzeczne, zasiedlane przez dobrze zachowane populacje dwóch gatunków minogów, głowacza białopłetwego i trzepli zielonej.

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Wodzisław zlokalizowanych jest 11 pomników przyrody.

Pomnik przyrody nieożywionej:

- źródło, podzboczowe, szczelinowe, zlokalizowane we wschodniej części wsi Laskowa, na działce nr ewid. 480, Nr GID 111965. Woda wypływa z północnego zbocza doliny rzeki Mozgawy, w dwóch niszach, powstałych w wyniku erozji wstecznej.

Pomniki przyrody ożywionej:

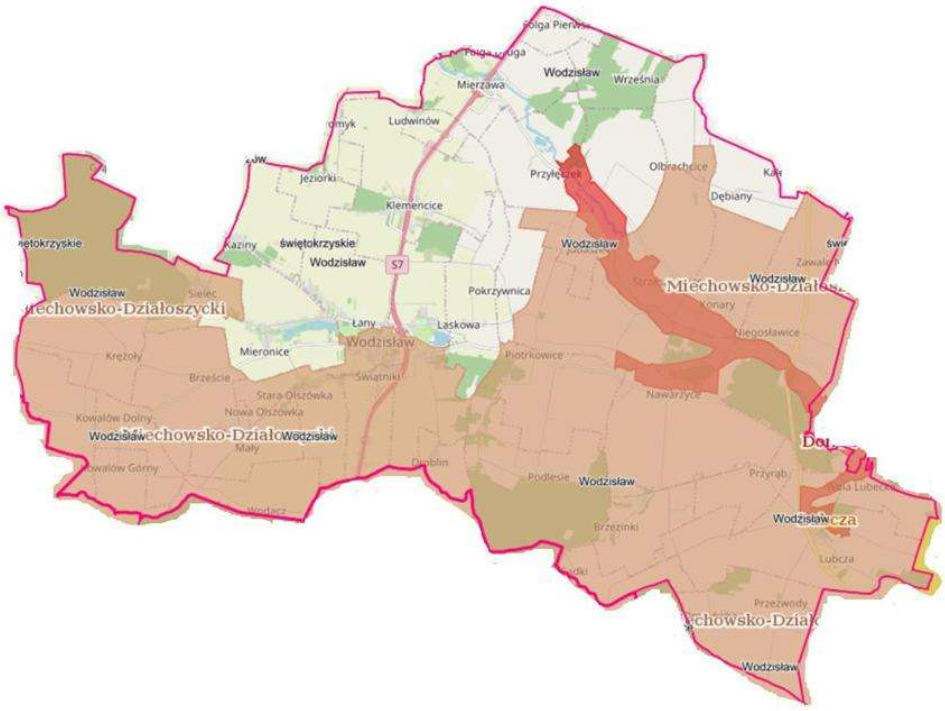
- Buk pospolity (Buk zwyczajny) (Fagus sylvatica), rosnący w sołectwie Sielec, na działce nr ewid. 247, w zarządzie Lasów Państwowych Nadleśnictwo Jędrzejów,
- Grupa trzech drzew, rosnących w sołectwie Lubcza, w parku podworskim, na działce nr ewid. 496/1,
- Lipa drobnolistna (Tilia cordata) „Przyłękowska Dama", w sołectwie Przyłęk, na działce nr ewid. 236/1. Nr GID 111976. Lipa o obwodzie pnia na wysokości 1,3 m – 372 cm, w wieku około 200 lat,
- Siedem drzew, rosnących na terenie lasów w sołectwie Sielec, na terenie Nadleśnictwa Jędrzejów, w Leśnictwie Słupia.

Inne, cenne przyrodniczo rejony gminy

Dolina rzeki Mierzawy, stanowi ważny lokalny korytarz ekologiczny, łączący się na terenie gminy Michałów, z Głównym Korytarzem Ekologicznym o znaczeniu Krajowym, Południowo Centralnym (KPdC), w części Korytarza Ekologicznego Doliny Nidy.

Korytarze ekologiczne stanowią ważne ogniwo łączności ekologicznej w skali Europy. Przez puszcze północnej Polski oraz sieć korytarzy, ciągłość wschodnio europejskich obszarów przyrodniczych może być przedłużona aż do zachodnich granic Polski oraz wschodnich Niemiec. Umożliwiłoby to migracje zwierząt w skali kontynentalnej i rekolonizację zachodniej Polski i innych krajów Europy przez rzadkie gatunki zwierząt i roślin.

Doliny rzek Mozgawy, Węchadłówki i Mozgawki, stanowią ciągi ekologiczne, wspomagające funkcjonowanie korytarzy ekologicznych. Ciągi ekologiczne stanowią uzupełniający łącznik między obszarami szczególnie cennymi przyrodniczo, przyczyniający się do migracji świata roślinnego i zwierzęcego.

Rysunek 2. Obszary chronione na terenie gminy Wodzisław

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Pierwsza wzmianka o osadzie „Wladislaw" (lub Wladislawia) pochodzi z 1195r. i dotyczy bitwy stoczonej nad rzeką Mozgawą pomiędzy wojskami Mieszka Starego i armią panów krakowskich występujących w imieniu niepełnoletniego króla Kazimierza Sprawiedliwego. Z opisu zdarzeń można przypuszczać, że Wodzisław leżał na skrzyżowaniu traktów biegnących z Krakowa w kierunku Mazowsza i ze Śląska do Sandomierza.

W okresie rozbicia dzielnicowego, książęcy gród wodzisławski znalazł się w obrębie dzielnicy senioralnej z centralnym ośrodkiem w Krakowie. Zintensyfikowanie w tym czasie migracji ludności wpłynęło na rozwój osadnictwa, w szczególności na przekształcenie się grodów w miasta poprzez kształtowanie się rzemiosła. Miało to miejsce również w Wodzisławiu.

W pierwszej połowie XIII wieku, na ziemiach wokół Wodzisławia istniała już wykształcona struktura kościelna z parafiami w Mieronicach, Wodzisławiu, Piotrkowicach i Lubczy. Na rozwój kulturowy tych ziem miała z pewnością wpływ obecność cystersów z Jędrzejowa, którzy nabyli od biskupów krakowskich dobra ziemskie w okolicach Lubczy i Nawarzyc.

W 1366 r., na mocy dokumentu wydanego w Wiślicy, król Kazimierz Wielki sprzedał (za kwotę 80 grzywien) urząd wójtowski w Wodzisławiu jednemu z mieszkańców Wodzisławia Florianowi, co dało początek tworzeniu się samorządu miejskiego. Datę tę można traktować jako początek powstania miasta. W kilka lat później, w 1370r., na mocy testamentu królewskiego, miasto Wodzisław zostało

przekazane rycerzom Pakosławowi i Przedborowi herbu „Zadora" (zwanego również „Płomieńczyk") – protoplastom rodu Lanckorońskich. Od tego czasu, aż do połowy XX wieku, losy Wodzisławia i ziem leżących wokół niego zostały związane z rodem Zadorów, którzy w dziejach Polski, już jako ród magnacki Lanckorońskich, odegrali znaczącą rolę.

W latach 1443 – 1444 nastąpił podział majątku w obrębie rodu Zadorów, w wyniku którego został wyodrębniony tzw. „klucz wodzisławski", w skład którego weszło: Wodzisław (miasto i dwór w Brzeziu) oraz 12 wsi – Brzezie (założone w 1415 r. na pamiątkę rodowej siedziby Brzezie pod Bochnią), Laskowa, Droblin, Świątniki, Klemencice, Pokrzywnica, Płomieńczyk, Zielonki, Sielec, Mieronice, Rzędowice i Giebułtów.

W roku 1508, dzięki staraniom Adama Lanckorońskiego, Wodzisław przyjął wzorzec organizacyjny oparty na prawie magdeburskim, co ukształtowało strukturę zabudowy miasta.

W okresie reformacji, w drugiej połowie XVI wieku, Wodzisław stał się silnym ośrodkiem kalwinizmu. Jan Wodzisławski (prawnuk Jana z Wodzisławia i Brzezia – marszałka na dworze królewskim) był znaczącą osobą ruchu reformatorskiego w Małopolsce. Na potrzeby nowej religii zostały przejęte kościoły w Wodzisławiu i Mieronicach. Został wybudowany zbór, a w mieście funkcjonowała szkoła kalwińska. W roku 1560, w wyniku podziału administracyjnego ówczesnego kościoła protestanckiego, został utworzony „dystrykt wodzisławski".

Od czasu pojawienia się kalwinów, aż do 1612 r. odbyło się w Wodzisławiu kilkanaście synodów różnowierczych. Uczestniczyli w nich myśliciele nurtu reformacji tacy jak Marcin Korwicki czy Franciszek Stankar. Nawet bratanek prymasa Jana Łaskiego – Jan Łaski, będąc orędownikiem utworzenia kościoła narodowego, miał w Wodzisławiu dom.

W końcu XVI wieku, Wodzisław był dobrze rozwiniętym ośrodkiem rzemieślniczym. Na około dwóch tysięcy mieszkańców odnotowano 25 rzemieślników. W 1629 r. liczba wzrosła do 35.

W wyniku nasilenia się działań kontreformatorskich i przejścia do tego ruchu Samuela Lanckorońskiego w 1613 r. został odebrany kalwinom kościół w Wodzisławiu a różnowiercy wraz z ostatnim ministrem protestanckim Janem Petrycym zmuszeni zostali do sprzedania swoich dóbr i opuszczenia miasta.

Nowy proboszcz parafii otrzymał od Lanckorońskich zabezpieczenie finansowe na utrzymanie wikarego, nauczyciela w szkole, kantora i dzwonnika oraz zobowiązany został do opieki nad miejscowym szpitalem. Przystąpiono też do budowy nowej świątyni.

Upadek gospodarczy miasta nastąpił w czasie najazdu szwedzkiego w 1655 r., po którym dla pobudzenia gospodarczego, miasto otrzymało 12 lat „wolnizny" od podatku. Prawdopodobnie w tym czasie w Wodzisławiu osiedlili się Żydzi, których w 1676 r. odnotowano 213 osób. Wodzisław stał się drugim co do liczebności ludności żydowskiej ośrodkiem w województwie krakowskim.

W 1692 r. Żydzi mieli już w Wodzisławiu własny kirkut (cmentarz) oraz zorganizowali kahał. Aż do czasu wydarzeń II wojny światowej Żydzi stanowili stały element społeczności miasta. W pierwszej połowie XIX wieku, na 4 000 mieszkańców Wodzisławia – 3/4 ludności było pochodzenia żydowskiego. Wpływali oni w sposób znaczący na rozwój gospodarczy miasta, którego podstawą było

rzemiosło, handel i uprawa roli. Oprócz synagogi i kirkutu mieli na terenie Wodzisławia mykwę (łaźnię), ubojnię rytualną i własną szkołę wyznaniową.

Po upadku państwa polskiego, Wodzisław znalazł się w obrębie zaboru rosyjskiego. W gospodarce miasta nie nastąpiły istotniejsze zmiany. Funkcjonowało wprawdzie rzemiosło, w niewielkim stopniu rozwinęły się manufaktury (produkcja tkanin bawełnianych), lecz nie stały się one zalążkiem przemysłu. W 1824 r. wybrukowano ulice i rynek, w 1843 r. zainstalowano pierwsze cztery latarnie. System opłat i obowiązki mieszkańców względem właściciela miały charakter jak w czasach feudalnych co w sposób znaczący hamowało rozwój miasta. Powstające w XIX wieku trakcje kolejowe ominęły miasto, co przy zmniejszającym się znaczeniu historycznego traktu komunikacyjno – handlowego obniżyło jego atrakcyjność.

Działania zbrojne prowadzone w czasie powstania styczniowego nie ominęły ziemi wodzisławskiej. Kilkudziesięciu obywateli Wodzisławia wzięło udział w wojnie partyzanckiej. Dnia 6 maja 1863 r. Wodzisław został wyzwolony na krótko przez oddziały Bończy (pochowany na cmentarzu w Nawarzycach). W wyniku represji władz carskich, na mocy reformy administracyjnej z 1869 r. – Wodzisław utracił prawa miejskie, stając się osadą.

Pierwsza wojna światowa zaznaczyła się w historii miasta przemarszem I Kompanii Kadrowej Józefa Piłsudskiego. Działania wojenne szczęśliwie ominęły miasto. Tragedię Wodzisławianie przeżyli w wyniku epidemii cholery w 1917 r., która zdziesiątkowała miasto.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, w strukturze ludności i funkcjonowaniu gospodarczym Wodzisławia nie nastąpiły istotniejsze zmiany.

Dominującą rolę w gospodarce na ziemiach wokół Wodzisławia odgrywały folwarki: Lanckorońskich w Brześciu i Mieronicach (gdzie wybudowane zostały stawy rybne), Wielowiejskich w Nawarzycach i Lubczy, Linowskich w Piotrkowicach, Nawrockich w Świątnikach.

II wojna światowa, podobnie jak w innych rejonach kraju, boleśnie zapisała się w historii Wodzisławia i okolicznych wsi.

Społeczność żydowska Wodzisławia została bądź wymordowana w swoich domach czy na miejscowym cmentarzu, bądź wywieziona do obozów zagłady.

Za wspieranie ruchu partyzanckiego, dnia 13 grudnia 1944r. została spacyfikowana wieś Sadki. W lasach wsi Kaziny, policja niemiecka dokonywała pojedynczych i zbiorowych egzekucji. Dla upamiętnienia walk z hitlerowskim najeźdźcą, w hołdzie tym, co stracili w nich swe życie, społeczność Wodzisławska wzniosła pomniki i obeliski w miejscach bolesnych wydarzeń. Tak jest w Brzezinkach, Kazinach, Mieronicach, Piotrkowicach, Sadkach i Wodzisławiu.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Na terenie gminy Wodzisław występują następujące typy krajobrazów naturalnych:

- krajobrazy dolin i obniżeń, zalewowych den dolin – akumulacyjnych, równin zalewowych w terenach nizinnych i wyżynnych; ten typ krajobrazu występuje wzdłuż dolin rzek Mierzawy i Mozgawy;
- krajobrazy wyżyn i niskich gór, węglanowe i gipsowe – erozyjne, płaskowyży falistych; ten typ krajobrazu obejmuje większość terenu gminy; występuje zarówno w jej północno – wschodniej jak i w centralno – zachodniej części;
- krajobrazy wyżyn i niskich gór, węglanowe i gipsowe – erozyjne, zwartych masywów ze skałkami, ten typ krajobrazu obejmuje południową część gminy i rozciąga się na południe od doliny rzeki Mozgawy i przylega do fragmentu doliny rzeki Mierzawy.

Krajobraz kulturowy gminy Wodzisław stanowi harmonijne połączenie elementów przyrodniczych i historycznych, będąc świadectwem wielowiekowego procesu kształtowania przestrzeni przez człowieka. Jego struktura i charakter są wynikiem ewolucji osadnictwa, tradycji rolniczych oraz działalności właścicieli ziemskich i wspólnot parafialnych, które przez stulecia wyznaczały kierunki rozwoju lokalnego układu przestrzennego. Układ urbanistyczny miasta Wodzisław, zachowany w znacznej mierze w formie średniowiecznego założenia lokacyjnego, stanowi centrum tego krajobrazu – miejsce, w którym koncentrują się najcenniejsze elementy dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy.

Charakterystyczne dla gminy jest przenikanie się struktur miejskich i wiejskich, w których zabudowa mieszkalna, sakralna i rezydencjonalna tworzy czytelny układ historyczny. Dominantami przestrzennymi są wieże kościołów, założenia dworskie z towarzyszącymi im parkami, a także dawne cmentarze przykościelne i kapliczki przydrożne, które podkreślają religijny i symboliczny wymiar krajobrazu. W jego kompozycji ważną rolę odgrywają również relacje widokowe – otwarcia na świątynie, ciągi uliczne prowadzące ku rynkowi oraz rozległe panoramy z terenów otwartych.

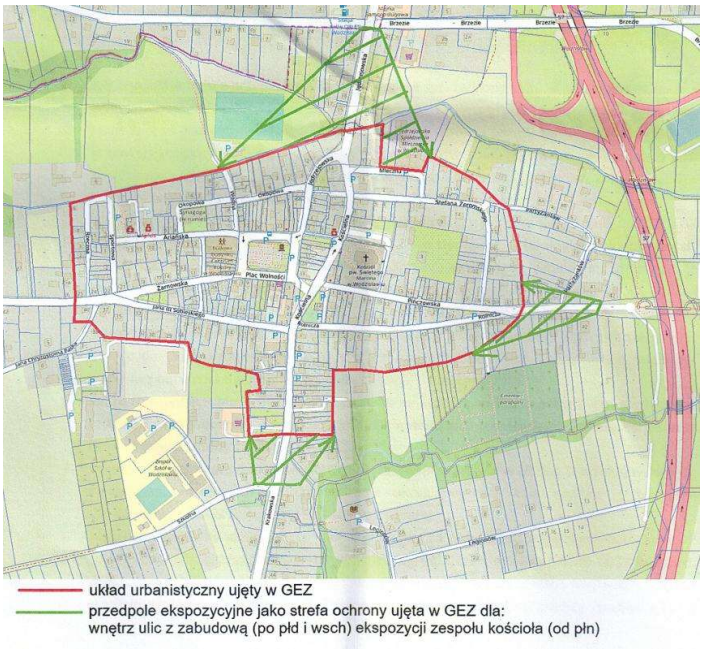
Całość krajobrazu kulturowego Wodzisławia odznacza się wysokim stopniem autentyczności i czytelności historycznych układów przestrzennych. Pomimo współczesnych przekształceń, zachowana została spójność formy oraz ciągłość funkcji użytkowych i symbolicznych.

Poniżej przedstawiono opis poszczególnych grup obiektów zabytkowych z terenu gminy Wodzisław.

Układ urbanistyczny miasta Wodzisław

Układ urbanistyczny Wodzisławia, widoczny na poniższej mapie, zachował historyczny charakter małego miasta o średniowiecznym rodowodzie. Centrum stanowi prostokątny rynek (Plac Wolności), z którego promieniście i równolegle wychodzą ulice, tworząc regularny, szachownicowy układ działek i zabudowy. Taki schemat jest typowy dla lokacyjnych miast średniowiecznych. Wokół rynku widoczna jest gęsta zabudowa kwartałowa z wąskimi, wydłużonymi parcelami, na których pierwotnie sytuowano domy frontowe z zapleczami gospodarczymi. Na północ od rynku, w rejonie ulicy Kościelnej, zlokalizowany jest kościół parafialny z zespołem przykościelnym – ważny punkt dominanty przestrzennej, mający kluczowe znaczenie w kompozycji urbanistycznej. Granice układu urbanistycznego ujętego w GEZ (Gminnej Ewidencji Zabytków) zaznaczone są czerwoną linią.

Obejmują one historyczne centrum miejscowości wraz z zachowanym układem ulicznym, dawnymi kwartałami zabudowy oraz terenami przylegającymi. Dodatkowo zaznaczone zostały strefy ekspozycji (zielone linie), chroniące widoki i powiązania przestrzenne – w szczególności ekspozycję kościoła od strony północnej oraz południowe i wschodnie pierzeje ulic wraz z zabudową. To wskazuje na ochronę nie tylko substancji zabytkowej, ale także krajobrazu kulturowego i osi widokowych.

Rysunek 3. Granice układu urbanistycznego miasta Wodzisławia

Zabudowa mieszkalna w układzie urbanistycznym Wodzisławia stanowi ważny element historycznego charakteru miejscowości, zachowując w znacznej mierze dawny układ małomiasteczkowy o zwartej strukturze i pierzejowej zabudowie. Historyczne centrum rozwijało się wokół rynku i głównych ciągów komunikacyjnych, z zachowaniem tradycyjnego rytmu parcel oraz proporcji działek o wąskich frontach i głębokich podwórzach gospodarczych.

Dominującą formą są budynki jedno- i dwukondygnacyjne, o prostych, wydłużonych rzutach, wznoszone w zabudowie pierzejowej bezpośrednio przy linii ulicy. Starsze obiekty, pochodzące z końca XIX i początku XX wieku, charakteryzują się murowaną konstrukcją z cegły, tynkowanymi elewacjami oraz dachami dwuspadowymi krytymi dachówką ceramiczną. Często zachowują one detal architektoniczny w postaci profilowanych obramień okiennych, gzymsów czy lizen narożnych, które podkreślają historyczny charakter zabudowy.

W wielu przypadkach widoczne są przekształcenia wynikające z dostosowania budynków do współczesnych funkcji – wymiana stolarki, uproszczenie detalu, ocieplenie i zmiana kolorystyki elewacji. Pomimo tych modernizacji, zachowana została ciągłość pierzei oraz skala zabudowy, co pozwala odczytać pierwotny układ urbanistyczny i kompozycję ulic.

W południowej i wschodniej części dawnego centrum występują budynki o charakterze mieszkalno-usługowym, z lokalami handlowymi w przyziemiu, co jest kontynuacją historycznej funkcji miejskiego

ośrodka handlu i rzemiosła. Część obiektów zachowała również elementy tradycyjnych bram przejazdowych prowadzących na podwórza gospodarcze.

Fotografia 3. Przykłady obiektów mieszkalnych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Wodzisław przy ul. Wolności

Założenia dworskie, parkowe

Dwór w Brześciach

Dwór wybudowany w 1855 r. Budynek o formach późnoklasycystycznych.

Budynek parterowy, murowany, na planie wydłużonego prostokąta z symetryczną bryłą. Pokryty jest naczółkowym dachem, pokryty dwoma rodzajami blachy. W centralnej części fasady znajduje się portyk kolumnowy – reprezentacyjne wejście wsparte na czterech kolumnach toskańskich z trójkątnym frontonem.

Fotografia 4. Widok na dwór w Brześciach

Dwór reprezentuje prostą formę klasycyzmu pospolitego, typową dla XIX-wiecznych rezydencji wiejskich. Wyróżnia się symetryczną fasadą i centralnym wejściem z portykiem, co podkreśla jego reprezentacyjny, ale skromny charakter.

Okna są prostokątne, osadzone regularnie, z drewnianymi ramami.

Stan zachowania obiektu dobry.

Zespół pałacowo – parkowy w Lubczy

Pałac eklektyczny został zbudowany w drugiej połowie XIX w., z wykorzystaniem murów dworu z XVIII w. Pałac zajęty przez szkołę i przesiedleńców, nadto w części niezamieszkały. Resztki wyposażenia dworu przejęło Muzeum w Kielcach.W k. lat 70. budynek przejęty, później wraz z zabudowaniami gospodarczymi po Stadninie Koni w Michałowie, przez Spółdzielnię Inwalidów Niewidomych „Promet” w Sosnowcu z przeznaczeniem na ośrodek rehabilitacyjny. W 1982 r. rozpoczęto kapitalny remont i rozbudowę obiektu: rozebrano całkowicie pn część pałacu do portyku i wystawiono na jej miejscu

całkowicie podpiwniczony dwupiętrowy budynek wg proj. Janusza Cedry z Kielc z zespołem; całkowicie przebudowano wnętrza pozostawiając jedynie ściany obwodowe od części korpusu, zbito większość tynków wraz z dekoracją architektoniczną, dostawiono od pn dwa nowoprojektowane budynki oranżerii i garaży. W 1988 r. prace przerwano, obiekt zabezpieczono stałym dachem. W pierwotnym kształcie pozostało parterowe skrzydło pd zajmowane przez ob. zarządcę obiektu.

Budynek złożony z dwukondygnacyjnego długiego korpusu z czterokolumnowym piętrowym portykiem ze szczytem na osi od wsch. i parterową płytką przybudówką na osi od zach. Na narożach wsch. pseudoryzality zamknięte niskimi łukowatymi szczytami. Od pn prostopadłe piętrowe skrzydło na wysokim cokole piwnic, poprzedzone w pewnej odległości niżej położonymi nowymi parterowymi budynkami oranżerii i garaży. Od pd prostopadłe parterowe skrzydło. Dachy dwuspadowe, nad korpusem i skrzydłem pn z powiekami. Budynek podpiwniczony w całości pod skrzydłem pn i pn częścią korpusu oraz pod pn-zach. częścią skrzydła pd.

Fotografia 5. Widok na pałac w Lubczy

Pałac jest obszerny, front zakończony tympanonem z rzeźbionym herbem - półkoziec wsparty na czterech okrągłych kolumnach z głowicami. Na parterze i piętrze kamienne balkony. Kolumny stoją na szerokich rezydencjonalnych schodach. W starej wersji skrzydła były parterowe. Budowle zamykają półkoliste mury z półokrągłymi oknami. Brak zachowanej stolarki okiennej.

Stan zachowania obiektu dostateczny/zły.

Park z XVIII/XIX w., przekształcony poł. XIX w. Stan zachowania dostateczny. Park ma niemal zupełnie zatarte partery, zatarty sam układ kompozycyjny, wiele drzew jest suchych bądź bardzo zniszczonych, zwłaszcza w części południowo-zachodniej.

Zespół dworsko – parkowy w Niegosławicach

Dwór wybudowany w 1855 r. Budynek o formach późnoklasycystycznych. Dwór na planie wydłużonego prostokąta, murowany, kryty czterospadowym dachem. Pokrycie dachowe z blachy. Budynek parterowy, od pd na niskim cokole, nieco na zach. od osi od pd czterokolumnowy parterowy ganek zamknięty trójkątnym szczytem, od pn parterowy ryzalit zamknięty j.w., nakryty wysokim dachem czterospadowym, ganek i ryzalit nakryte niższymi gankami szczytowymi. Elewacja pd – 8-osiowa z osiami rozmieszczonymi nieregularnie, wejście w osi 4 i okna w osiach 3 i 5 osłonięte gankiem; ganek na niskim tarasie z kwadratowymi filarami w narożach i 2 kolumnami toskańskimi pośrodku; bazy kolumn torusowe, kapitele płytowe. Zachowana drewniana stolarka okienna i drzwiowa.

Fotografia 6. Widok na dwór w Niegosławicach

Stan zachowania obiektu dostateczny/zły.

Park założony w I połowie XIX w. Ślady zachowanej kompozycji parkowej pochodzą prawdopodobnie z początku XIX wieku z okresu budowy obecnego dworku. Był to park krajobrazowy o tendencjach klasycyzujących widocznych z pewnej geometryzacji układu osi kompozycyjnych, charakterystycznej dla okresu powstania parku i dworu. Mimo, że zachowana kompozycja parkowa należy uznać za szczątkową posiada ona pewną wartość zabytkową ze względu na zachowane egzemplarze starego drzewostanu oraz na powiązanie z zabytkowym dworem. Obiekt ogólnie źle zachowany, czytelny tylko częściowo w południowej partii założenia. Od północy i wschodu teren zdewastowany, pozbawiony zieleni. Ogrodzenie poprowadzone przypadkowo, szczególnie od południa przecina kompozycję.

Zespół rezydencjonalny w Wodzisławiu

Budynek pałacu wzniesiony zapewne w poł. XVIII w. przez Lanckorońskich w obrębie starego założenia dworsko-folwarcznego. Później mylnie interpretowany jako XVI w. rezydencja z kaplicą ariańską w szybie centralnej klatki schodowej (Przypkowski). Po 1945 r. upaństwowiony, 1950–51 r. adaptowany na szkołę średnią, wówczas nabito nowe podłogi na legarach i wykonano schody wewnętrzne; do 1980 r. siedziba OHP, następnie opuszczony. W 1986 r. zakupiony przez P. […], adaptowany na restaurację i mieszkania; ok. 1900 r. dostawiony ganek – wg inf. właścicielki na obrysie starego fundamentu ceglanego.

Budynek 2-kondygnacyjny, na słabo widocznym cokole, nakryty dachem namiotowym z wydatnym okapem; cz. podpiwniczony; pośrodku dachu czworoboczna 1-kondygnacyjna wystawa z klatką schodową, nakryta dachem namiotowym z odcinkami muru parapetowego na narożach.

Fotografia 7. Widok na dawny pałac w Wodzisławiu

Fasada siedmioosiowa, z niewielkim ryzalitem środkowym, w którym znajduje się główne wejście z zachowanym portykiem (obecnie w złym stanie technicznym). Okna prostokątne, rozmieszczone regularnie, część okien została wybita lub zniszczona.

Stan zachowania obiektu dostateczny/zły. Budynek jest zniszczony, bez stolarki okiennej w wielu miejscach, z naruszoną konstrukcją portyku wejściowego.

Na terenie zespołu znajduje się również dawny dwór. Budynek dworu tożsamy może ze wzmiankowanym w 1531 r. zamkiem wystawionym przez Jana Lanckorońskiego. W piwnicach zachowane 3 ostrołukowe portale z XV lub pocz. XVI w. Po wzniesieniu prawdopodobnie w XVIII w. budynku pałacu utracił funkcje rezydencjonalną, później przebudowany na rządcówkę lub mieszkanie dzierżawcy – sądząc po formie „szwajcarskich" ganków nie wcześniej jak w pocz. 4 ćw. XIX w. Po 1945 r. przeznaczony na mieszkania, przebudowany i podzielony na kilka osobnych lokali – dobudowano ganki od pn, wybito nowe wejścia do piwnic. W poł. lat 80. zniekształcono gotyckie piwnice obmurowując je cegłą.

Budynek 1-kondygnacyjny, korpus niski prostopadłościenny mocno wyciągnięty wschód-zachód, przykryty dachem naczółkowym z ujściami kominów w kalenicy. Od wsch. i pn na osiach duże drewniane ganki, kryte płaskimi dachami dwuspadowymi; od pn przy narożnikach małe parterowe aneksy wejściowe.

Fotografia 8. Widok na dwór w Wodzisławiu

Park z XVIII/XIX w., przekształcony poł. XIX w. Stan zachowania dostateczny/zły. Kompozycja pierwotna parku zatarta.

Architektura sakralna

Zespół kościelny pw. św. Marcina w Wodzisławiu

Pierwotny kościół istniał w 1335 roku. Obiekt fundowany zapewne w 1621 przez Stanisława Lanckorońskiego, starostę małopolskiego, konsekrowany w 1644. Spalony w 1746, odbudowany w 1787 kosztem Macieja Lanckorońskiego, wojewody bracławskiego. W 1810 roku oblicowany od zewnątrz cegłą.

Kościół stylu barokowym. Murowany z kamienia. Ściany otynkowane i malowane. Fundamenty kamienne. Część murów otynkowana boniowana. Cokół kamienny. Dach dwuspadowy, kryty blachą ocynkowaną. Wysoka nawa nakryta dachem dwuspadowym. Ramiona transeptu nakryte dachami dwuspadowymi. Apsyda i zakrystie nakryte dachami pulpitowymi. Obniżenie wokół apsydy z zakrystiami nakryte dachem jednospadowym. Fasada z pilastrowym opięciem, dwukondygnacyjna, jednoosiowa. Jednoosiowa otynkowana fasada z tynkowanymi pilastrami. Górna o połowę niższa. Gzymsy podokapowe i międzykondygnacyjne profilowane. Na osi prostokątny otwór wejściowy. Nad nim wnęka okienna.

Fotografia 9. Widok na kościół pw. św. Marcina w Wodzisławiu

Stan zachowania obiektu bardzo dobry. Przeprowadzone prace renowacyjne elewacji w ostatnich latach.

W skład zespołu wchodzi również dzwonnica z około 1815 r. Dzwonnica w stylu barokowym.

Dzwonnica na planie zbliżonym do kwadratu. Jednoprzestrzenna. Bryła parterowa, podłużna, zwrócona dłuższą osią do komunikacyjna z dachem ostrospadowym, symetrycznym.

Elewacje Otynkowane. Kondygnacja dolna bez podziałów, zwieńczona gzymsem kordonowym, w elewacji frontowej (pn.) otwór wejściowy z płaskim obramieniem. Kondygnacja górna wyższa od dolnej zakończona pełnym belkowaniem. Artykulacja elewacji w analogii z klasycystycznymi. Przy narożach pasy boniowanych pilastrów. Między nimi półkoliście zamknięte przesłony dzwonów zakończone gzymsem kordonowym, płytkim

Fotografia 10. Dzwonnica w Zespole Kościoła pw. św. Marcina

Kościół pw. św. Jakuba w Mieronicach

Prezbiterium obecnego kościoła zostało wzniesione najpewniej w 3 ćw. XIII w. – sama zaś parafia była po raz pierwszy wzmiankowana dopiero w 1325 r. Wg J. Długosza kościół tutejszy posiadał przy ceglanym prezbiterium – drewnianą nawę. W l. 1439–1487 z inicjatywy dziedzica Mieronic – Mikołaja z Mieronic zbudowano nową – murowaną – część prezbiterium. Ok. 1360 r. powstały malowidła zdobiące prezbiterium. Ok. 1570 r. kościół został przejęty przez „heretyków". Ok. 1590 r. po raz pierwszy w źródłach jest wzmiankowana przy tym kościele kaplica św. Jakuba. W 1663 r. wspomniana jest także po raz pierwszy zakrystia. Ok. 1774 r. kaplica została podparta dwoma szkarpami, nad nawą wykonano nowy strop z fasetą, wymieniono gontowe pokrycie dachów. Przed bocznym wejściem do nawy był drewniany ganek zastąpiony tuż przed 1782 r. – murowaną kruchtą. Ok. 1782 r. znów wzmocniono konstrukcję kaplicy (pogłębiono szkarpy i podmurowano węgary).Na planie z 1848 r. w aktach Dyrekcji Ubezpieczeń kaplica ma formę małej prostokątnej przybudówki na osi ściany pn. Niewielka zakrystia też jest niewielkim aneksem przy prezbiterium. Zapewne w początku XX w. rozbudowano kaplicę poszerzając ją ku wsch. i zach. W 1936 r. w trakcie wykonywania dekoracji malarskiej K.M. Rutkowski i Z. Mille odkryli gotyckie malowidła.

Fotografia 11. Widok na Kościół pw. św. Jakuba w Mieronicach

Jednonawowy, złożony z prostokątów. Do prawie kwadratowego jednoprząsłowego prezbiterium przylega wydłużona nieco szersza nawa. Przy całej ścianie pn. prezbiterium – mniejsza zakrystia. Również przy pn. boku nawy – mniejsza od niej kaplica, zaś prawie na osi od pd. – mała kruchta boczna. Otwory okienne i drzwiowe przeważnie rozglifione. Nad nawą dach dwuspadowy o silnie wysuniętych okapach, z daszkiem okapowym u podstawy szczytu zach. Połać pn. tego dachu przedłużona w dół – nad kaplicę. Osobny nieco niższy dach dwuspadowy także nad prezbiterium,

również z połacią pn. przedłużoną w dół nad zakrystię. Prawie na osi pd. ściany nawy – niska kruchta boczna pod wysokim dachem pulpitowym. Na narożnikach zach. nawy opięta dwiema szkarpami bezuskokowymi na całej wysokości. Pośrodku kalenicy dachu nawy – ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę z takąż arkadową latarnią, na której „bliźniaczy" ostrosłupowy hełm, zwieńczony iglicą z krzyżem. Stan zachowania dobry.

Zespół kościoła pw. Św. Andrzeja w Nawarzycach

Kościół ufundowany przez Bernarda Laszewskiego, jędrzejowskiego opata, w roku 1748 na miejscu poprzedniego kościoła.

Fotografia 12. Widok na kościół pw. Św. Andrzeja

Kościół jest budowlą barokową, murowaną z cegły, orientowaną. Składa się z dwuprzęsłowej nawy i węższego od niej, krótkiego, półkoliście zamkniętego prezbiterium. Przy prezbiterium od północy dostawiona jest zakrystia. Także od północy do nawy przylega się przybudówka, w której mieszczą się: skarbczyk, kruchta i kaplica. Od południa, już w wieku XX, dostawiono do nawy następne przybudówki.Elewacje boczne są dwukondygnacyjne, z podziałami ramowymi. Elewacja główna flankowana jest płytkimi, opilastrowanymi narożnymi ryzalitami. Dwuspadowy dach nawy przysłonięty jest szczytem z wolutowymi spływami.

W skład zespołu kościelnego wchodzi także m.in. ogrodzenie z bramką oraz plebania.

Plebania z końca XIX w. Budynek wzniesiony z drewna. Parterowy dom z wysokim poddaszem użytkowym (mansardowym), z centralnie umieszczoną partią wysuniętą lekko do przodu – pełniącą funkcję ryzalitu lub ganku z wejściem głównym. Symetryczny, czterospadowy, kryty blachą ocynkowaną. Centralny ganek wsparty na drewnianych słupach z ozdobnymi wspornikami, zadaszony, z głównym wejściem w formie dwuskrzydłowych drzwi. Prostokątne, symetrycznie rozmieszczone okna, typu skrzynkowego, z dekoracyjnymi listwami. Okna górnej kondygnacji (mansardy) mniejsze, ale stylistycznie zgrane z resztą. Sugeruje się wpisanie budynku plebani do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

Fotografia 13. Widok na budynek plebani w zespole kościoła pw. Św. Andrzeja

Zespół kościoła pw. śś. Piotra i Pawła w Piotrowicach – Zarzeczu

W 1682 r., wzniesiono obecny kościół. Proboszczem był wówczas Jędrzej Morawski, kanonik miechowski, proboszcz Piotrkowic. W 1851 r. kościół stracił wizję: przeprowadzono remont kościoła — naprawiono pokrycie dachu, zbudowano nową sygnaturkę. Przy kościele w 1861 r. dostawiono kruchtę i rurusią nawę, ścianę boczną. W XX w. wzniesiono fasadę w obecnym kształcie, podwyższono dzwonnicę bramną.

Fotografia 14. Widok na kościół pw. . śś. Piotra i Pawła w Piotrowicach – Zarzeczu

Kościół jest budowlą barokową. Kościół jednonawowy, orientowany. Nawa i prezbiterium symetryczne względem osi podłużnej. Do prostokątnej dwuwieżowej nawy przylega od wschodu węższe jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte półkoliście. Przybudówki prostokątne (z zakrystią ze skarbczykiem na piętrze) przy nawie od południa – kruchta boczna. Przy prezbiterium od północy – zakrystia (z zakrystią na parterze – skarbczykiem na piętrze) pod dachem pulpitowym. Analogiczny dach nad niską kruchtą południową dostawioną do nawy. Kościoła zestawiona z prostopadłościanów, tylko prezbiterium – zamknięte półcylindrycznie. Nad nawą wysoki dach dwuspadowy zwieńczony sygnaturką, usytuowaną przy wschodnim krańcu kalenicy. Prezbiterium nieco niższe i węższe od nawy, pod osobnym dachem dwuspadowym, nad półcylindrycznym zamknięciem przechodzącym w półstożkowy. Po stronie północnej prezbiterium stoi piętrowa przybudówka (z zakrystią na parterze – skarbczykiem na piętrze) pod dachem pulpitowym. Analogiczny dach nad niską kruchtą południową dostawioną do nawy.

W skład zespołu kościelnego wchodzi także m.in. dzwonnica i ogrodzenie.

Bożnica w Wodzisławiu

Synagoga została zbudowana w pierwszej połowie XVII wieku z fund. Jana z Brzezia Lanckorońskiego. Początkowo przypuszczano, że synagoga została wybudowana w drugiej połowie XVI wieku jako zbór kalwiński i dopiero około 1620 oddana wodzisławskiej gminie żydowskiej, lecz ostatnie badania nie potwierdziły tych przypuszczeń.

W latach 40. XVIII wieku synagoga została przebudowana. W ramach przebudowy m.in. zostało dobudowane sklepienie babińca. Podczas II wojny światowej hitlerowcy zdewastowali synagogę, a następnie urządzili w niej magazyn. Po zakończeniu wojny budynek synagogi przebudowano na spichlerz, zburzono wówczas ścianę dzielącą salę główną i babiniec oraz podzielono wnętrze drewnianymi stropami na trzy kondygnacje. Istniejące okna częściowo zamurowano i wybito dodatkowe okna w przyziemiu i na poddaszu. W 1987 podczas wichury zerwał się dach bożnicy i od tego czasu popadała ona w ruinę.

Fotografia 15. Widok na bożnicę w Wodzisławiu

Murowany z cegły i kamienia orientowany budynek synagogi wzniesiono na planie prostokąta, z przyporami wspierającymi ściany. Pierwotnie wewnątrz we wschodniej części mieściła się prostokątna sala główna o wymiarach ok. 12,0 × 15,0 m i wysokości do stropu ok. 10,0 m, z której obecnie zachowały się jedynie mury obwodowe oraz ślady bimy, sala pozbawiona jest sklepienia i jakichkolwiek detali wnętrza. Okna osadzono w połowie grubości muru w głębokich rozglifieniach, rozmieszczone po trzy w ścianie południowej i północnej i dwa w ścianie wschodniej, nad którymi powyżej wnęki aron ha-kodesza znajduje się niewielki oculus. W zachodniej części synagogi mieścił się przedsionek, nad którym znajdował się babiniec i pomieszczenia kahału. Pierwotnie synagoga była kryta wysokim, czterospadowym dwukondygnacyjnym dachem łamanym polskim podbitym gontem, a w okresie międzywojennym blachą

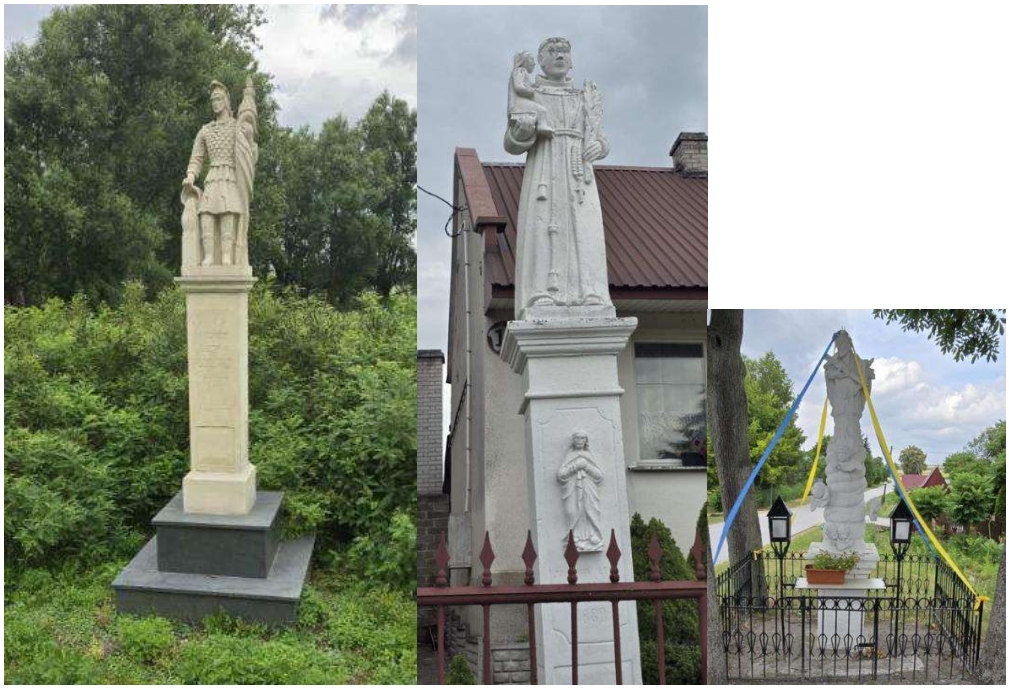
Obiekt w stanie trwałej ruiny niedostatecznie zabezpieczonej.

Kapliczki, figury przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Wartkowice spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzane roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Kapliczki przydrożne możemy spotkać w każdej miejscowości na terenie gminy Wodzisław.

Fotografia 16. Przykłady kapliczek na terenie gminy Wodzisław – figura św. Floriana w Nawarzycach, figura św. Antoniego w Niegosławicach, figura św. Jana Nepomucena w Piotrowicach

Stan zachowania kapliczek na terenie gminy – dobry. Kapliczki są zadbane, w miarę potrzeb poddawane konserwacji.

Cmentarze

Cmentarze przykościelne stanowiły pierwotną formę organizacji przestrzeni sepulkralnej na terenach parafialnych, ściśle powiązaną z funkcją sakralną kościoła. Ich geneza sięga średniowiecza, kiedy to zgodnie z ówczesną tradycją chrześcijańską, pochówki lokowano w bezpośrednim sąsiedztwie świątyni, w obrębie jej ogrodzenia. Przestrzeń ta miała charakter sakralny i symboliczny – była postrzegana jako część „świętej ziemi", chronionej obecnością relikwii i modlitw, co miało zapewnić zmarłym duchową opiekę i bliskość wspólnoty wiernych. Wraz z rozwojem osad i wzrostem liczby ludności, a także z przyczyn sanitarnych, od XVIII wieku zaczęto stopniowo przenosić cmentarze poza zwarte zabudowania wsi i miast. W efekcie pierwotne cmentarze przykościelne uległy likwidacji lub przekształceniu – część z nich przestała pełnić funkcję grzebalną, stając się zielonym otoczeniem kościoła, miejscem pamięci lub symbolicznym lapidarium. W granicach ogrodzenia wielu kościołów, zwłaszcza tych o średniowiecznym lub nowożytnym rodowodzie, do dziś można jednak rozpoznać ślady dawnego cmentarza – w formie pozostałości nagrobków, starych drzew cmentarnych (lip, dębów, klonów), ukształtowania terenu czy fragmentów dawnego muru. Te relikty stanowią istotny element dziedzictwa kulturowego, świadectwo dawnych zwyczajów pogrzebowych i wyraz historycznej więzi między wspólnotą wiernych a miejscem kultu. Współcześnie zachowane cmentarze przykościelne, a także relikty dawnych nekropolii znajdujące się w granicach ogrodzeń świątyń,

posiadają szczególną wartość historyczną, krajobrazową i kulturową. Stanowią one nie tylko świadectwo dawnych praktyk religijnych i pogrzebowych, lecz także integralny element historycznego układu przestrzennego zespołów sakralnych. Wpisują się w tożsamość miejscowości, kształtując ich krajobraz kulturowy oraz podkreślając ciągłość tradycji lokalnych wspólnot. W ramach Programu Opieki nad Zabytkami konieczne jest objęcie tych obszarów szczególną troską konserwatorską, obejmującą zarówno zachowanie ich czytelności przestrzennej, jak i ochronę istniejących elementów materialnych, takich jak fragmenty ogrodzeń, krzyże, epitafia, nagrobki czy starodrzew. Działania te powinny zmierzać do zabezpieczenia substancji zabytkowej, uporządkowania przestrzeni oraz jej właściwego zagospodarowania z poszanowaniem sakralnego charakteru miejsca.

Na terenie gminy Wodzisław cmentarze przykościelne zlokalizowane są w miejscowościach: Wodzisław, Piotrowice – Zarzecze, Nawarzyce.

W granicach gminy Wodzisław znajdują się następujące cmentarze grzebalne:

- cmentarz parafialny, zabytkowy, przynależny do rzymsko-katolickiej parafii św. Marcina w Wodzisławiu, położony na terenie miasta Wodzisław, w jego południowej części, cmentarz bezpośrednio przylega do rzeki Mozgawy,
- cmentarz parafialny, zabytkowy, przynależny do rzymsko-katolickiej parafii św. Andrzeja w Nawarzycach, położony pod lasem przy drodze, na terenie sołectwa Niegosławice,
- cmentarz parafialny, zabytkowy, przynależny do rzymsko-katolickiej parafii św. Piotra i Pawła w Piotrkowicach, położony na terenie sołectwa Zarzecze,
- cmentarz parafialny, przynależny do rzymsko-katolickiej parafii św. Jakuba w Mieronicach, zlokalizowany na Kościelnej Górce w Mieronicach,
- współczesny cmentarz parafialny, przynależny do rzymsko-katolickiej parafii MB Częstochowskiej Lubczy, położony przy drodze nr 768.

Pamięć po dawnej kulturze żydowskiej stanowi cmentarz żydowski w Świątnikach. W 1692 roku i pierwotnie zajmował dużo większy obszar niż ten, który wyznacza dzisiejsze ogrodzenie. Miejsce to było świadkiem wielu egzekucji podczas II Wojny Światowej, kiedy został zdewastowany, ale do ostatecznego zniszczenia obiektu przyczyniła się najbardziej budowa drogi z Warszawy (Kielc) do Krakowa, która przebiegała idealnie przez środek cmentarza. W 1988 roku teren cmentarza (właściwie to to, co po nim pozostało) zostało ogrodzone dzięki staraniom Fundacji Nissenbaumów. Obszar cmentarza w latach 1924-1945 zadokumentowany na wojskowych mapach taktycznych.

Wykres 1. Widok na cmentarz w Świątnikach

Duża część macew i ich fragmentów ułożona jest w jednym miejscu w formie pomnika z tablicą upamiętniającą 3700 osób z Wodzisława, zamordowanych podczas II Wojny Światowej. Cmentarz ogrodzony metalowymi przęsłami. Przy furtce tablica informacyjna na temat cmentarza.

Miejsca pamięci

Na terenie gminy Wodzisław znajdują się następujące Miejsca Pamięci Narodowej:

- Brzezinki – pomnik partyzantów AK, 1944 r., w lesie, na skraju polany za wsią,
- Brzezinki - obelisk dla uczczenia pamięci mieszkańców Brzezinek, Bugaja, Sadek, Zaryszyna, którzy wspierali w walce Partyzantów Armii Krajowej, który jest zlokalizowany w miejscowości Brzezinki przy drodze powiatowej, obok dawnego sklepu spożywczego GS;
- Kaziny – pomnik ofiar egzekucji 1943-1944 r., położony przy drodze Wodzisław – Sędziszów;
- Mieronice – mogiła żołnierza AK, ppor. Józefa Maja ps. „Balet”, na cmentarzu parafialnym w Mieronicach;
- Niegosławice – mogiła żołnierza AK obrońcy Westerplatte, kpr. Zenona Kubickiego, na cmentarzu parafii Nawarzyce (położonego na terenie sołectwa Niegosławice);
- Niegosławice - mogiła płk Kazimierza Konrada Błaszczńskiego vel Bogdana "Bończy" Tomaszewskiego - dowódcy oddziału kawalerii wojsk powstania styczniowego, znajdująca się na cmentarzu parafii Nawarzyce (położonego na terenie sołectwa Niegosławice);
- Niegosławice – pomnik ofiar wrzenia 1939 r.;
- Podlesie - pomnik upamiętniający zrzut lotniczy broni i sprzętu dla Armii Krajowej, zlokalizowany przy lesie (działka nr 192/381, obręb Podlesie);
- Zarzecze – kwatera i nagrobek ofiar terroru, 1944r., położona na cmentarzu parafii Piotrkowice (położonego na terenie sołectwa Zarzecze);
- Sadki – pomnik ofiar pacyfikacji 1944r., położony za wsią przy drodze;
- Wodzisław – kwatera i nagrobek ofiar września 1939 r., położona na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław – kwatera i nagrobek ofiar I wojny światowej, położona na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław – mogiła por. Legionów Polskich Czesława Bankiewicza 1915 r., położona na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław - mogiła Wacława Jezierskiego - ofiary terroru hitlerowskiego, zlokalizowana na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław - Mogiła Andrzeja Jachyma - ofiary terroru hitlerowskiego zlokalizowana na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław – dwie mogiły ofiar Powstania Warszawskiego, położone na cmentarzu parafialnym w Wodzisławiu;
- Wodzisław – obelisk żołnierzom AK obwodu „Łąka”, dowódca ppor. Józef Maj – położony na skwerze u zbiegu ulic Rolniczej i Krakowskiej;

- Wodzisław – tablica pamiątkowa poświęcona pamięci Tomasza Musielewicza, nauczyciela, Komendanta Związku Strzeleckiego w Wodzisławiu, por. rez. Marynarki Wojennej Flotylli Pińskiej; położona na terenie Zespołu Szkół w Wodzisławiu;
- Wodzisław – Pomnik Batalionów Chłopskich 1939-1945 r.; skwer przy Placu Wolności;
- Wodzisław – tablica upamiętniająca 80-tą rocznicę wkroczenia Pierwszej Kompanii Kadrowej Strzelców Józefa Piłsudskiego do Wodzisławia i Legionistów Ziemi Wodzisławskiej.

5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Świętokrzyskiego

Na terenie gminy Wodzisław znajduje się 21 obiektów wpisanych do rejestru zabytków Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy.

Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wodzisław

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer i data wpisu do Rejestru Zabytków
1.	Klemencice	założenie podworskie krajobrazowe (pozostałości parku)	A.161, decyzja z dnia 03.05.1977 r.
2.	Lubcza	Zespół pałacowo-parkowy Wielowieyskich: pałac	A.162/1, decyzja z dnia 19.01.1973 r.
3.	Lubcza	Zespół pałacowo-parkowy Wielowieyskich: park	A.162/2, decyzja z dnia 19.12.1957 r., 19.01.1973 r.
4.	Mieronice	Zespół kościoła parafialnego: kościół parafialny p.w. św. Jakuba	A.163/1, decyzja z dnia 04.12.1956 r., 11.02.1967 r.
5.	Mieronice	Zespół kościoła parafialnego: dzwonnica, drewn.	A.163/2, decyzja z dnia 11.02.1967 r.
6.	Nawarzyce	Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja	A.164, decyzja z dnia 15.01.1957 r., 11.02.1967 r.
7.	Nawarzyce Leśne	Założenie pofolwarczne (pozostałości)	A.165, decyzja z dnia 18.06.1977 r.
8.	Niegosławice	Zespół dworsko-parkowy: dwór	A.166/1, decyzja z dnia 16.09.1972 r.
9.	Niegosławice	Zespół dworsko-parkowy: park	A.166/2, decyzja z dnia 18.06.1977 r.
10.	Niegosławice	grobowiec rodziny Wielowiejskich	A.970/1, decyzja z dnia 26.11.2024 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer i data wpisu do Rejestru Zabytków
11.	Niegosławice	kaplica grobowa rodziny Winnickich	A.970/2, decyzja z dnia 26.11.2024 r.
12.	Piotrowice – Zarzecze	Kościół parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła	A.167, decyzja z dnia 21.01.1933 r., 11.02.1967 r.
13.	Piotrowice – Zarzecze	Park pofolwarczny	A.168, decyzja z dnia 14.02.1949 r., 07.07.1977 r.
14.	Strzeszkowice	Park podworski	A.169, decyzja z dnia 05.12.1957 r., 07.07.1977 r.
15.	Wodzisław	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Marcina: kościół parafialny	A.170/1, decyzja z dnia 16.10.1956 r., 11.02.1967 r.
16.	Wodzisław	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Marcina: dzwonnica	A.170/2, decyzja z dnia 11.02.1967 r.
17.	Wodzisław	Bożnica	A.171, decyzja z dnia 20.01.1933 r., 23.06.1967
18.	Wodzisław Brzezie	Zespół rezydencjonalny przy ul. Brzezie: pałac	A.172/1, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
19.	Wodzisław Brzezie	Zespół rezydencjonalny przy ul. Brzezie: dwór	A.172/2, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
20.	Wodzisław Brzezie	Zespół rezydencjonalny przy ul. Brzezie: rządcówka	A.172/3, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
21.	Wodzisław Brzezie	Zespół rezydencjonalny przy ul. Brzezie: park	A.172/4, decyzja z dnia 07.07.1977 r.

Dominującą kategorię obiektów rejestrowych stanowią zespoły pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe, charakterystyczne dla krajobrazu ziemskiego regionu. Przykładami są zespoły w Lubczy, Niegosławicach czy Wodzisławiu Brzeziu, które świadczą o dawnym zróżnicowaniu majątkowym i kulturze ziemiańskiej. Ważnym elementem są także towarzyszące im parki i pozostałości dawnych

założeń ogrodowych, jak w Klemencicach, Srzeszkowicach czy Piotrowicach – Zarzeczu, które zachowują walory przyrodnicze i kompozycyjne mimo częściowych przekształceń.

Ważne miejsce zajmują obiekty sakralne – zwłaszcza zespoły kościołów parafialnych w Mieronicach, Nawarzycach, Piotrowicach – Zarzeczu i Wodzisławiu. Ich obecność potwierdza wielowiekowe tradycje religijne gminy oraz ciągłość osadnictwa. Wśród nich wyróżniają się kościoły o metryce sięgającej średniowiecza i wczesnej nowożytności, często z zachowanymi elementami drewnianymi (np. dzwonnice), co stanowi istotny walor kulturowy i krajobrazowy.

Na uwagę zasługuje również wpis do rejestru bożnicy w Wodzisławiu, świadczący o wielokulturowym dziedzictwie miejscowości oraz dawnym współistnieniu społeczności żydowskiej. Z kolei grobowce i kaplice rodowe w Niegosławicach (Wielowiejskich i Winnickich) stanowią interesujące przykłady XIX- i XX-wiecznej sepulkralnej architektury dworskiej.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Wodzisław wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

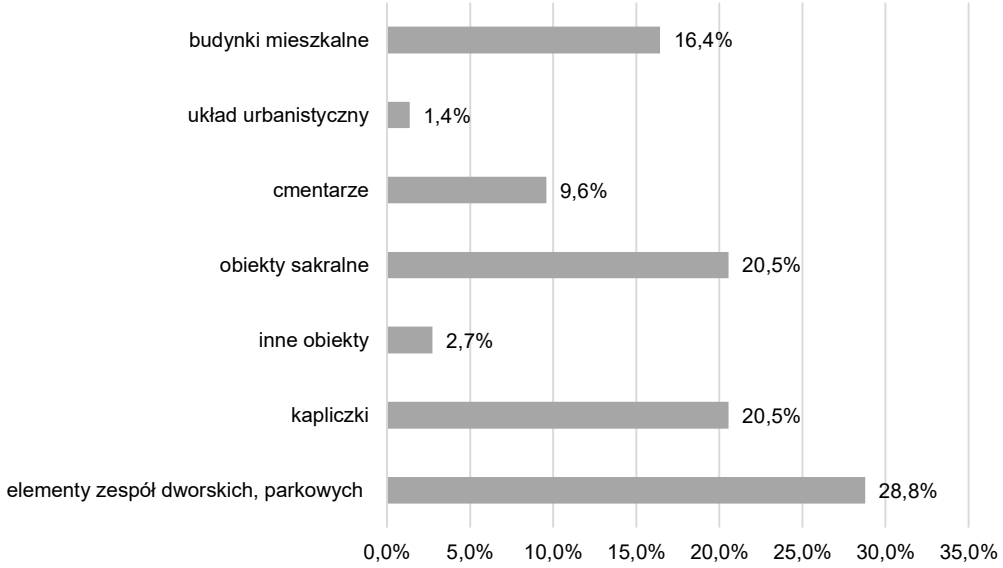
Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków

nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Gminna ewidencja zabytków została przyjęta zarządzeniem **nr 102/2014** Wójta Gminy Wodzisław z dnia 12 grudnia 2014r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wodzisław.

Gminna ewidencja zabytków została zaktualizowana zarządzeniem **nr 148/2025** Burmistrza Miasta i Gminy Wodzisław.

Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania.

Wykres 2. Rodzaje obiektów ujętych w gminnej ewidencji gminy Wodzisław

Najliczniejszą grupę stanowią elementy zespołów dworskich i parkowych (28,8%), co odzwierciedla dawny charakter ziemiański obszaru i zachowane relikty założeń rezydencjonalnych – dworów, pałaców, parków krajobrazowych oraz zabudowy folwarcznej.

Kolejne licznie reprezentowane w GEZ grupy to obiekty sakralne (20,5%) oraz kapliczki przydrożne (również 20,5%). Ich obecność podkreśla silne zakorzenienie religijne i kulturowe społeczności, a także stanowi istotny element tożsamości lokalnej i wartości krajobrazu kulturowego.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Kielcach. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W przypadku prac niewymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2.5. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową".

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie Gminy znajduje się znaczna ilość krzyży i figur przydrożnych będących trwałymi znakami kultury duchowej miejscowej ludności.

Do zabytków ruchomych zaliczyć można także wyposażenie kościołów z terenu gminy.

Wnętrze Kościoła św. Jakuba w Mieronicach

W gotyckim prezbiterium zachowała się niezwykle ciekawa średniowieczna polichromia (datowana na ok. 1360 rok). Choć częściowo zatarta, pozwala na rozpoznanie scen takich jak Pojmanie Chrystusa, Panny Mądre i Głupie, sceny apokryficzne, Ukrzyżowanie, Narodzenie czy Pokłon Pasterzy. Ostatnie prace konserwatorskie odsłoniły również najstarsze ślady polichromii w prezbiterium oraz nowsze, renesansowe zdobienia w nawie głównej. Z XVI wieku pochodzi zakrystia, a uwagę zwracają piękne kamienne portale z tego okresu. XVII wieczne elementy wyposażenia obejmują późnorenesansową chrzcielnicę, płaskorzeźbę Ukrzyżowania (pozostałość marmurowego epitafium), fragmenty dekoracji w nowej ambonie, ornaty i baldachim.

Na polichromii odkryto postać św. Jakuba z laską w ręce, wyobrażoną na łuku prowadzącym do kaplicy Matki Bożej. Naprzeciw niego widoczna jest głowa św. Tomasza, a także wiele innych, wciąż badanych elementów. W kaplicy znajdują się również interesujące tablice epitafijne, które dostarczają cennych informacji o historii parafii. Jedna z nich upamiętnia zaślubiny Anny Remiszewskiej-Łąckiej i Jana Chryzostoma Paska, które odbyły się „przed cudownym obrazem Matki Bożej Mieronickiej" 4 kwietnia 1667 roku. Druga tablica poświęcona jest Kajetanowi W. Kielisińskiemu (1808-1849), grafikowi, rysownikowi, bibliotekarzowi i uczestnikowi powstań, urodzonemu i ochrzczonemu w tym kościele. Centralnym i najważniejszym elementem kaplicy jest obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem.

Wnętrza Kościoła św. Andrzeja w Nawarzycach

Wystrój wnętrza kościoła w Nawarzycach jest prawdziwą gratką dla miłośników sztuki barokowej i rokokowej, z większością elementów pochodzących z 1780 roku.

- Ołtarz główny – rokokowy, z sześcioma złoconymi kolumnami, w centralnym miejscu mieści obraz przedstawiający św. Joachima i św. Annę nauczającą młodą Matkę Bożą. Obrazowi towarzyszą figury św. Piotra i św. Pawła, a na szczycie, w barokowej ramie otoczonej promieniami, widnieje symboliczne Oko Opatrzności Bożej.
- Ołtarz Matki Bożej – umieszczony po lewej stronie nawy, skrywa na zasuwie wizerunek św. Andrzeja. Warto zwrócić uwagę na pamiątkę po cystersach – obraz bł. Wincentego Kadłubka.
- Ołtarz Pana Jezusa – po przeciwnej stronie, przedstawia Zbawiciela trzymającego wstęgę z napisem "Pax vobis". Na zasuwie znajduje się obraz św. Sebastiana, a powyżej – obraz św. Jana Kantego.

Kościół w Nawarzycach szczyci się również unikatową barokową chrzcielnicą, wspartą na czterech lwach, z wyobrażoną na niej sceną obrzezania Pańskiego. Równie oryginalna jest ambona w kształcie łodzi, opleciona wiosłami i podtrzymywana przez syreny. Zarówno chrzcielnica, jak i ambona zostały ufundowane przez cystersa Adama Przerębskiego, opata jędrzejowskiego.
Wśród innych cennych elementów wystroju warto wymienić obrazy Czterech Ewangelistów w barokowych ramach oraz obraz Matki Bożej Bolesnej. Świątynia jest także miejscem spoczynku wielu osób, o czym świadczą liczne stare i nowe epitafia. Znajdziemy tu m.in. pamiątkowe tablice pułkownika rosyjskiego Bogdana Bończy, rodziny Wielowieyskich, obrońców sztandaru PSL z 1946 roku, a także uczestników tajnych kompletów KUL z czasów II wojny światowej. W kaplicy uwagę przykuwa figura Niepokalanie Poczętej z 1928 roku, wykuta z pińczowskiego kamienia, projektu Stefana Szyllera.

Wnętrze Kościoła par. pw. św. Piotra i Pawła Piotrkowice- Zarzecze

- barokowy ołtarz główny z centralnym obrazem przedstawiającym świętego Piotra Apostoła;
- ołtarz boczny z obrazem świętej Tekli w zdobionej metalowej sukience, otaczany szczególnym kultem;
- ołtarz z zabytkowym obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem, otoczony licznymi wotami, świadczącymi o głębokiej wierze lokalnej społeczności;
- czternaście olejnych obrazów przedstawiających stacje drogi krzyżowej;
- sklepienia zdobione stiukowymi dekoracjami, pomiędzy którymi wkomponowano herby rodów związanych z Wodzisławiem i Piotrkowicami;
- współczesne freski pokrywające ściany, harmonijnie współgrające z historycznym charakterem wnętrza;
- drewniany chór muzyczny wsparty na kolumnach, ozdobiony precyzyjnymi elementami snycerskimi.

Wnętrze kościoła pw. św. Marcina w Wodzisławiu

Wodzisławski kościół, choć w przeważającej mierze barokowy z dwuprzęsłową nawą, wyróżnia się eklektycznym wnętrzem. Wystrój i wyposażenie, powstałe od drugiej połowy XVII do początku XX wieku, ukazują zróżnicowanie stylów. Pomimo zachowanego planu krzyża łacińskiego, w środku

odnajdziemy harmonijne połączenie motywów klasycystycznych, gotyckich i barokowych. Wśród najważniejszych elementów wyposażenia wyróżnić należy:

- klasycystyczny ołtarz główny z kolumnami, dominujący w absydzie, z centralnie umieszczonym dużym krzyżem;
- ołtarz Matki Bożej Różańcowej (XVIII w.) znajdujący się w bocznej kaplicy, z najstarszym obrazem w kościele – XVII-wiecznym przedstawieniem Maryi na globie wśród obłoków;
- ołtarz patrona parafii św. Marcina, usytuowany na prawo od ołtarza głównego, z obrazem zakupionym w Wiedniu przez Kazimierza Lanckorońskiego;
- ołtarz św. Peregryna (XVIII w.), wybudowany specjalnie dla sprowadzonych z Rzymu przez Lanckorońskich relikwii Świętego. Według lokalnej legendy, św. Peregryn miał się zatrzymać w Wodzisławiu;
- odrestaurowane organy z 1883 roku, będące świadectwem kunsztu dawnych mistrzów;
- dwa oryginalne wodzisławskie pomniki nagrobne: klasycystyczny nagrobek Antoniego Lanckorońskiego z pierwszej połowy XIX wieku (będący kopią dzieła Antoniego Canovy) oraz pomnik Macieja Lanckorońskiego z drugiej połowy XVIII wieku, wykonany z czarnego marmuru dębickiego.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne lokalizowane są na podstawie wiadomości, pochodzących z różnych źródeł, jednak przeważająca ilość informacji dostarczana jest obecnie przez planowe badania terenowe, od prawie dwudziestu pięciu lat realizowane w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Prace te polegają na systematycznej prospekcji terenowej, połączonej z weryfikacją powierzchniową stanowisk i obiektów znanych już wcześniej. Ich rezultaty pozwalają na rozpoznanie intensywności osadnictwa w różnych rejonach gminy, w kolejnych epokach i okresach pradziejów, średniowiecza i nowożytności, są też wykorzystywane w bieżących działaniach konserwatorskich.

Największe skupiska, stref ochrony stanowisk archeologicznych, znajdują się na terenie miejscowości zlokalizowanych głównie w pobliżu dolin rzek, na terenie sołectw: Mierzawa, Przyłęczek, Przyłęk, Strzeszkowice, Piskorzowice, Pokrzywnica, Klemencice, Niegosławice, Konary, Krężoły, Brzeście, Olszówka Nowa, Olszówka Stara, Mieronice, Świątniki, Wodacz, Wodzisław, Laskowa, Zarzecze, Piotrkowice, Nawarzyce, Wola Lubecka, Lubcza. Mniej liczne strefy ochrony stanowisk archeologicznych Olbrachcice, Września, Folga Pierwsza, Pękosław, Sadki, Droblin, Sadki.

Na terenie gminy Wodzisław znajdują się cztery stanowiska wpisane do rejestru zabytków archeologicznych, zgodnie z poniższą tabelą.

Tabela 4. Wykaz obiektów zabytkowych na terenie Gminy Wodzisław ujętych w Rejestrze Zabytków Archeologicznych prowadzonych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach

Lp.	Obszar AZP	Miejscowość	Określenie obiektu	Nr rej. Aa	Nr działki
1.	93-58 stanowisko	Brzeście	kopiec pradziejowy	31, data wpisu	886-wg wpisu, obecnie 886/1 lub

Lp.	Obszar AZP	Miejscowość	Określenie obiektu	Nr rej. Aa	Nr działki
	5			16.09.1986 r.	886/2
2.	93-59 stanowisko 18	Laskowa	osada z młodszej epoki kamienia (stanowisko 2)	699, data wpisu 07.03.1972 r.	108/7
3.	93-59 stanowisko 31	Piotrkowice	osada z okresu wpływów rzymskich (stanowisko 4)	724, data wpisu 07.03.1972 r.	95
4.	93-59, stanowisko 5	Wodzisław	osada wczesnośredniowieczna	690, data wpisu 07.03.1972 r.	925, 926, 927

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Koła Gospodyń Wiejskich, działające niemal w każdej miejscowości gminy – m.in. w Pękosławiu, Mieronicach, Piotrkowicach czy Przezwodach – są głównymi depozytariuszami lokalnych tradycji. Ich działalność obejmuje kultywowanie dawnych zwyczajów i rzemiosła, w tym wykonywanie wieńców dożynkowych, ozdób świątecznych, tradycyjnych potraw i elementów rękodzieła ludowego. Dzięki aktywności członkiń KGW, wiedza o dawnych technikach, wzorach i recepturach przekazywana jest młodszym pokoleniom, a wspólne działania wzmacniają lokalne więzi społeczne.

Ważną częścią niematerialnego dziedzictwa gminy są także doroczne dożynki, będące świętem plonów i wspólnoty. Uroczystości te, organizowane w różnych miejscowościach, stanowią kontynuację wielowiekowej tradycji dziękczynienia za urodzaj. Z towarzyszących im obrzędów, muzyki, strojów i symboliki wywodzą się liczne lokalne formy ekspresji – jak tworzenie artystycznych wieńców z kłosów zbóż i kwiatów, przygotowywanie ozdób przydomowych oraz organizowanie korowodów i występów ludowych. Dożynki gminne, a niekiedy również powiatowe, mają dziś charakter nie tylko religijny i rolniczy, ale także społeczno-kulturalny, łącząc tradycję z nowoczesnymi formami świętowania.

Trzecim, równie cennym elementem dziedzictwa niematerialnego są tradycje muzyczne i sceniczne, pielęgnowane przez lokalne zespoły i grupy śpiewacze, takie jak zespół „Mozgawianie". Ich repertuar, stroje i sposób wykonywania pieśni stanowią żywe świadectwo regionalnej kultury świętokrzyskiej. Występy zespołów podczas dożynek, świąt parafialnych czy wydarzeń plenerowych służą zachowaniu i popularyzacji dawnych melodii, a zarazem integrują społeczność wokół wspólnego dziedzictwa.

5.2.8. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzea są skarbnicą historii regionu i narodu, owocem pasji ludzi tu wyrosłych, efektem często wieloletnich, mozolnych zabiegów lokalnych instytucji, samorządów, towarzystw regionalnych, mieszczańskiej inteligencji, duchownych, nauczycieli.

Są pozostałością, a często tylko śladem dawnych fortun, rodów, zdarzeń, dramatów, złotych okresów, wojen, upadków i świetności. Stanowią dokumentację narodowej, religijnej i kulturowej tożsamości, często niestety cząstkową.

Instytucje te działają w oparciu o statuty nadane im przez organizatora (w tym przypadku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub jednostki samorządu terytorialnego bądź też inne osoby prawne) w trybie określonym w ustawie o muzeach i ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Na terenie gminy Wodzisław nie funkcjonuje placówka muzealna.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Wodzisław, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

1) zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków;
2) opracowana gminna ewidencja zabytków;
3) liczne kapliczki, krzyże przydrożne sprzyjające rozwojowi turystyki;
4) opieka i realizowane systematycznie działania na rzecz renowacji i pielęgnacji miejsc pamięci;
5) bogaty zasób cmentarzy dokumentujących historie gminy, dobry stan zachowania cmentarz;
6) obszary chronione oraz walory przyrodnicze na terenie gminy;
7) teren gminy Wodzisław związany jest z historycznie z obecnością wielu kultur i religii;
8) liczne miejsca pamięci, bieżąco pielęgnowane przez lokalną społeczność;
9) organizacje i stowarzyszenia, które zajmują się ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy.

Słabe strony:

1) zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;

2) widoczny zanik architektury drewnianej w ostatnich latach;
3) brak dbałości o historyczne założenia parkowe na terenie gminy;
4) brak ujęcia wszystkich cennych obiektów w gminnej ewidencji zabytków;
5) niski stopień pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (ok. 21%);
6) niedostatecznie wykorzystany potencjał gminy jako ośrodka turystycznego;
7) nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych (prowadzone często bez wymaganych zezwoleń) powodujące czasem bezpowrotną utratę wartości historycznych i kulturowych;
8) niechęć mieszkańców do ochrony zabytków poprzez ujęcie obiektów w gminnej ewidencji zabytków;
9) niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
10) niskie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
11) niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
12) brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych;
13) brak forum wymiany doświadczeń w zakresie działań ochronnych przy zabytkach;
14) brak szkoleń lub spotkań z przedstawicielami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Szanse:

1) dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne;
2) podjęcie starań na rzecz odzyskania świetności zdegradowanych obiektów zabytkowych wysokiej klasy;
3) zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków;
4) pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków;
5) dalszy rozwój agroturystyki i jej wsparcie merytoryczne poprzez opracowanie w formie elektronicznej biuletynów zawierających aktualne informacje o walorach krajobrazu kulturowego w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstwa agroturystycznego;
6) szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów;
7) wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości;
8) wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne;
9) aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego;
10) współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk);
11) współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych;
12) korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich;

13) zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.;
14) powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych.

Zagrożenia

1) niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych;
2) odpływ młodych, wykształconych mieszkańców z terenu gminy;
3) niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych;
4) niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;
5) migracje ludności;
6) częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
7) niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych.

7. Założenia programowe

Ustalone poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2026-2029.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

1) **PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH**
2) **PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM**

7.1. Cele szczegółowe i działania Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

Id: 45B1C25E-EB1A-43C0-8395-D056BD6921E6. Podpisany

Tabela 5. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przygotowanie uchwały Rady Miejskiej w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi	Corocznie	Gmina Wodzisław
		Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe	Corocznie	Gmina Wodzisław
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Do 31 grudnia 2026 r.	Gmina Wodzisław
		Wsparcie na rzecz prowadzenia badań archeologicznych na terenie gminy celem pełnego poznania dziedzictwa archeologicznego gminy	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
	Cel szczegółowy 1.2 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego	Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2030 r.	Gmina Wodzisław

Id: 45B1C25E-EB1A-43C0-8395-D056BD6921E6. Podpisany

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	poprawy	Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Koniec roku 2027, 2029	Gmina Wodzisław
	Cel szczegółowy 1.3 Dbałość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerszego ich wykorzystania w promocji Gminy	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Bieżąca pielęgnacja miejsc kultu i miejsc pamięci	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Podjęcie działań na rzecz odpowiedniego zabezpieczenia Bożnicy w Wodzisławiu	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław, mieszkańcy, inne podmioty
		Bieżąca pielęgnacja kaplicznych i figur przydrożnych wraz z otoczeniem	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław, mieszkańcy, inne podmioty
		Wsparcie działań na rzecz prowadzenia prac porządkowych i pielęgnacyjnych na terenie	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław, mieszkańcy, inne podmioty

Strona 52

Id: 45B1C25E-EB1A-43C0-8395-D056BD6921E6. Podpisany

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		cmentarzy		
		Wsparcie działań na rzecz rewaloryzacji zabytkowych parków	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław, mieszkańcy, inne podmioty
		Aktualizacja inwentaryzacji krzyży i kapliczek przydrożnych	Do 2029 r.	Gmina Wodzisław
		Wyeksponowanie najcenniejszych zabytków z terenu gminy poprzez wpis do Rejestru Zabytków po uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków (m.in. budynek plebani w Nawarzycach)	Do 2029 r.	Gmina Wodzisław, inne podmioty
		Uwzględnienie cennych obiektów w gminnej ewidencji zabytków po uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław

Strona 53

Id: 45B1C25E-EB1A-43C0-8395-D056BD6921E6. Podpisany

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	Cel szczegółowy 1.4 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy	Corocznie	Gmina Wodzisław
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Stała aktualizacja witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej Gminy	Do końca 2029 r.	Gmina Wodzisław

Strona 54

Id: 45B1C25E-EB1A-43C0-8395-D056BD6921E6. Podpisany

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Wodzisław

Źródło: Opracowanie własne.

Strona 55

8.Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9.Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
2) efektywność wykonania zadań;
3) wartość finansową zrealizowanych zadań;

4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiadającymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzenia przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczane są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 6. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	– Ochrona zabytków Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoświatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. – Ochrona zabytków archeologicznych Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. – Kultura Ludowa i tradycyjna Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Wspieranie działań muzealnych Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. – Kultura dostępna Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości;

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą [21].
Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie. Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: https://www.wuoz.kielce.pl/p,124,dotacje-celowe-2022
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych	Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.
Fundusze Europejskie dla	Na dzień opracowania dokumentu trwają prace nad założeniami perspektywy finansowej na lata 2021-2027.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Świętokrzyskiego 2021-2027	
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027. Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wodzisław na lata 2026-2029,* gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy oraz dużą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.

Załącznik nr I – Wykaz obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

Aneks nr 1 – wykaz zabytków nieruchomych

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
1.	Brzeście	Brzeście 14,15	886/1, 854	Dawny dwór, obecnie dom mieszkalny	-
2.	Klemencice	Klemencice	576/18 (część), 576/9 (część), 576/8 (część), 610/1 (część), 576/16, 576/3, 576/10, 617/1(część)	Pozostałości zespołu podworskiego – pozostałości założenia krajobrazowego	Wpis do rejestru zabytków nr A.161, decyzja z dnia 03.05.1977 r.
3.	Klemencice	Klemencice 24	576/13	Pozostałości zespołu podworskiego – czworak	
4.	Klemencice	Obok posesji nr 40	427/4	Kaplica pw. Matki Bożej Częstochowskiej	
5.	Klemencice	Klemencice	576/7	Pozostałości zespołu podworskiego – obora, później kwaszarnia	
6.	Konary	Naprzeciw posesji nr 39	408/1	Figura przydrożna Chrystusa Frasobliwego	
7.	Krężoły	Krężoły 27	176	Kaplica pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	
8.	Lubcza	Lubcza 72	496/1	Pałac Wielowieyskich	Wpis do rejestru zabytków nr A.162/1, decyzja z dnia 19.01.1973 r.
9.	Lubcza	Lubcza 72	496/1 (część), 499 (część), 496/2 (część), 495 (część), 617/7 (część), 617/5 (część), 380	Park	Wpis do rejestru zabytków nr A.162/2, decyzja z dnia 19.12.1957 r., 19.01.1973 r.

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
			(część), 623 (część)		
10.	Łany	Łany 3	385	Dróżniczówka ze studnią, obecnie Zarząd Dróg Powiatowych	
11.	Mieronice	Mieronice	316	Zespół kościoła pw. św. Jakuba – dzwonnica	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.163/2, decyzja z dnia 04.12.1956 r., 11.02.1967 r.
12.	Mieronice	Mieronice	316	Kościół pw. św. Jakuba	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.163/1, decyzja z dnia 04.12.1956 r., 11.02.1967 r.
13.	Mieronice	Na cmentarzu przykościelnym	316	Krzyż na postumencie	
14.	Mierzawa	Naprzeciw posesji nr 57	280/2	Kapliczka	
15.	Nawarzyce Leśne		181, 182, 180/1 (część), 193 (cześć), 214, 215 (część), 228 (część), 227 (część)	Pozostałości założenia pofolwarcznego	Wpis do rejestru zabytków nr A.165, decyzja z dnia 18.06.1977 r.
16.	Niegosławice		1097, 1096	Zespół cmentarza parafialnego – cmentarz parafialny	
17.	Nawarzyce		353	Zespół kościoła św. Andrzeja – cmentarz przykościelny	
18.	Nawarzyce		353	Zespół kościoła św. Andrzeja – dzwonnica	
19.	Nawarzyce	Nawarzyce 46 (obok budynku plebani)	198	Figura Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej	
20.	Nawarzyce	Obok posesji nr 59	445	Figura przydrożna św. Antoniego	
21.	Nawarzyce	Naprzeciw posesji nr 74	181	Figura św. Floriana	
22.	Niegosławice	Na terenie cmentarza parafialnego	1097	Zespół cmentarza parafialnego – grobowiec Wielowieyskich na cmentarzu parafialnym	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.970/1 z dnia 26.11.2024 r.
23.	Niegosławice	Na terenie cmentarza parafialnego	1097	Zespół cmentarza parafialnego – grobowiec Winnickich na cmentarzu parafialnym	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.970/2 z dnia 26.11.2024 r.

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
24.	Nawarzyce		353	Zespół kościoła św. Andrzeja – kościół	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.164, decyzja z dnia 15.01.1957 r., 11.02.1967 r.
25.	Nawarzyce		353	Zespół kościoła św. Andrzeja – ogrodzenie z bramką	
26.	Nawarzyce	Nawarzyce 46	198	Zespół kościoła św. Andrzeja – plebania	
27.	Niegosławice	Niegosławice 103	477	Dwór	Wpis do rejestru zabytków nr A.166/1, decyzja z dnia 16.09.1972 r.
28.	Niegosławice	Niegosławice 103	477, 464/19, 464/5 (część), 464/21 (część), 464/18, 464/17, 464/16, 464/15, 464/14, 464/13, 464/12, 464/11, 464/10, 464/9, 464/8, 464/7, 464/6	Park	Wpis do rejestru zabytków nr A.166/2, decyzja z dnia 18.06.1977 r.
29.	Niegosławice	Na terenie posesji Niegosławice 10	163	Figura pw. św. Antoniego	
30.	Niegosławice		477	Figura pw. św. Jana Nepomucena	Wpis do Rejestru Zabytków 421B decyzja z dnia 06.02.2020 r.
31.	Piotrkowice-Zarzecze		495	Zespół kościoła pw. śś. Piotra i Pawła – cmentarz przykościelny	
32.	Piotrkowice-Zarzecze		495	Zespół kościoła pw. śś. Piotra i Pawła – dzwonnica bramna ze schodami	
33.	Piotrkowice-Zarzecze		495	Zespół kościoła pw. śś. Piotra i Pawła – kościół	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.167, decyzja z dnia 21.01.1933 r., 11.02.1967 r.,
34.	Piotrkowice-Zarzecze		495	Zespół kościoła pw. śś. Piotra i Pawła – ogrodzenie	
35.	Piotrkowice-Zarzecze		128	Cmentarz parafialny	
36.	Piotrowice		23	Kapliczka pw. św.	

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
				Jana Nepomucena	
37.	Piotrkowice-Zarzecze		159, 162, 163, 164, 165, 166, 202, 167	Park Pofolwarczny	Wpis do rejestru zabytków nr A.168, decyzja z dnia 14.02.1949 r., 07.07.1977 r.
38.	Przezwody		329/2, 329/3, 329/4, 329/5, 329/6, 329/7, 329/8, 329/9, 329/10, 329/11, 329/12, 329/13, 329/14, 329/15	Pozostałości Parku Dworskiego	
39.	Strzeszkowice		400	Figura pw. św. Jana Nepomucena	
40.	Strzeszkowice		121	Figura św. Tekli	
41.	Strzeszkowice		260/11	Kolumna Męki Pańskiej	
42.	Strzeszkowice		260/5, 260/4, 435, 306/1 (część), 306/2 (część), 312 (część), 255 (część dr), 260/14 (część), 262 (część dr)	Park Podworski	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.169, decyzja z dnia 05.12.1957 r., 07.07.1977 r.
43.	Wodzisław/ Świątniki		560, 71/4 (część drogi)	Cmentarz żydowski	
44.	Wodzisław			Układ urbanistyczny	
45.	Wodzisław	Ul. Brzezie	943	Założenie folwarczne – młyn parowy Antonin, obecnie elektryczny	
46.	Wodzisław	Ul. Brzezie	903/9	Założenie folwarczne – obora	
47.	Wodzisław	Ul. Brzezie	903/5	Założenie folwarczne – spichlerz ob. dom mieszkalny	
48.	Wodzisław	Ul. Brzezie	903/9	Założenie folwarczne – stodoła I	
49.	Wodzisław	Ul. Brzezie	903/9	Założenie folwarczne – stodoła II	
50.	Wodzisław	Ul. Brzezie 21	894	Założenie folwarczne – dwór	Wpis do Rejestru Zabytków nr

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
					A.172/2, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
51.	Wodzisław	Ul. Brzezie 23	896	Założenie folwarczne – pałac	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.172/1, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
52.	Wodzisław	Ul. Brzezie	896	Założenie folwarczne – rządcówka	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.172/3, decyzja z dnia 06.09.1971 r., 07.07.1977 r.
53.	Wodzisław	Ul. Brzezie	894, 896 (część), 897 (część drogi)	Zespół rezydencjonalny Brzezie – park	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.172/4, decyzja z dnia 07.07.1977 r.
54.	Wodzisław	Ul. Ariańska 1a	41/1	Bożnica	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.171, decyzja z dnia 20.01.1933 r., 23.06.1967
55.	Wodzisław	Ul. Rolnicza	320	Cmentarz parafialny	
56.	Wodzisław	Kościelna 1b	186	Zespół kościoła św. Marcina – cmentarz przykościelny	
57.	Wodzisław	Kościelna 1b	186	Zespół kościoła św. Marcina – kościół	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.170/1, decyzja z dnia 16.10.1956 r., 11.02.1967 r.
58.	Wodzisław	Kościelna 1b	186	Zespół kościoła św. Marcina – dzwonnica	Wpis do Rejestru Zabytków nr A.170/2, decyzja z dnia 16.10.1956 r., 11.02.1967 r.
59.	Wodzisław	Kościelna 1b	186	Zespół kościoła św. Marcina – ogrodzenie	
60.	Wodzisław	Pińczowska 11	188	Zespół kościoła św. Marcina – organistówka	
61.	Wodzisław	Pińczowska 29	215	Dom mieszkalny	
62.	Wodzisław	Ul. Jędrzejowska	389	Kapliczka pw. św. Jana Nepomucena	
63.	Wodzisław	Jędrzejowska 3	140	Dom mieszkalny	

LP.	Miejscowość	Adres	Nr działki	Obiekt	Wpis do rejestru zabytków
64.	Wodzisław	Kościelna 1	142/2	Dom mieszkalny	
65.	Wodzisław	Kościelna 2	175	Dom mieszkalny	
66.	Wodzisław	Krakowska 3 (róg Sobieskiego)	125	Dom mieszkalny	
67.	Wodzisław	Rolnicza 4	293	Dom mieszkalny	
68.	Wodzisław	Rolnicza 7	295	Dom mieszkalny	
69.	Wodzisław	Wolności 1	1307	Dom mieszkalny	
70.	Wodzisław	Wolności 11	68	Dom mieszkalny	
71.	Wodzisław	Wolności 29	146	Dom mieszkalny	
72.	Wodzisław	Wolności 33	151	Dom mieszkalny	
73.	Wodzisław	Żeromskiego 3	169	Dom mieszkalny	

Aneks nr 2 – wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
91-59	Folga	1	55
	Mierzawa	4	42
		5	43
		6	44
		7	45
		8	46
		9	47
		10	48
		11	49
		12	57
		13	58
		17	56
	Olbrachcice	1	40
	Września	1	41
92-59	Brzezie	1	68
	Dzierganka (Mierzawa)	1	69
	Judasze	1	48

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
		2	49
		3	50
		4	51
		5	52
	Klemencice	1	63
		2	70
		3	71
		4	72
	Laskowa	5	59
		6	60
		7	61
		8	62
	Ludwinów	1	64
	Mierzawa	1	1
		2	2
		3	3
		14	65
		15	66
		16	67
	Pokrzywnica	1	56
		2	57
		3	58
	Przyłęczek	1	4
		2	5
		3	6
		4	7
		5	8
		6	9
		7	10
		8	11
		9	12
		10	13
		11	14
		12	15
		13	16
		14	17
		15	18
		16	19
		17	20
		18	21
	Przyłęk	1	22
		2	23
		3	24
		4	25
		5	26
		6	27
		7	28
		8	29
		9	30
	Strzeszkowice	1	31
		2	32
		3	33
		4	34
		5	35
		6	36
		7	37

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
		8	38
		9	39
		10	40
		17	47
	Strzeszkowice Piskorzowice	11	41
		12	42
		13	43
		14	44
		15	45
		16	46
	Zarzecze	6	53
		7	54
		8	55
92-60	Konary	1	30
		2	31
		5	33
		6	34
		7	35
		8	36
		9	37
		10	38
		-	32
	Niegosławice	24	29
93-57	Pękosław	1	93-58/4
		2	51
		4	54
		5	60
93-58	Brzeście	1	5
		2	6
		3	7
		4	8
		5	9
		6	10
		7	11
		8	12
	Krężoły	1	1
		2	2
		3	3
	Mieronice	1	26
		2	27
		3	28
		4	29
		5	30
	Olszówka Nowa	1	13
		2	14
		3	15
		4	16
		5	17
	Olszówka Stara	1	18
		2	19
		3	20
		4	21
		5	22
		6	23
		7	24
		8	25

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
93-59	Pękosław	1	4
	Świątniki	2	31
		3	32
		4	33
	Wodacz	1	38
		2	39
		3	40
		4	41
		5	42
		6	43
	Droblin	-	72
	Konary	11	41
	Laskowa	3	17
		4	18
		9	19
		10	20
		11	21
		12	22
		13	23
		14	24
		15	25
		16	26
		17	27
	Laskowa Brzezie	1	15
		2	16
	Nawarzyce	6	59
		7	60
		8	61
		9	62
		10	63
		11	64
		12	65
		13	66
		14	67
		15	68
		16	69
	Piotrkowice	1	42
		2	43
		3	44
		4	45
		5	46
		6	47
		7	48
		8	49
		9	50
		10	51
		11	52
		12	53
		13	54
		14	55
		15	56
		16	57
		17	58
	Sadki	1	70
		2	71
	Świątniki	1	14

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
		2	76
		3	78
	Wodzisław	1	1
		2	2
		3	3
		4	4
		5	5
		6-7	6-7
		7	7
		8	8
		9	9
		10	10
		11	11
		12	12
		13	13
		14	73
		15	74
		16	75
		17	77
	Zagóra (Świątniki)	1	79
		2	80
	Zarzecze	1	28
		2	29
		3	30
		4	31
		5	32
		9	33
		10	34
		11	35
		12	36
		13	37
		14	38
		15	39
		16	40
93-60	Konary	3	1
		4	2
	Lubcza	1	92
		2	93
		3	94
		4	95
		5	96
		6	97
		7	98
		8	99
		9	100
		10	101
		11	102
		12	103
	Nawarzyce	1	104
		2	105
		3	106
		4	107
		5	108
	Niegosławice	1	3
		2	7
		3	8

Obszar AZP	Nazwa miejscowości	nr st. w miejscowości	nr st. na obszarze
		4	9
		5	10
		6	11
		7	12
		8	13
		9	14
		10	15
		11	16
		12	17
		13	18
		14	19
		15	20
		16	21
		17	22
		18	23
		19	24
		20	25
		21	26
		22	27
		23	28
		-	4
		-	5
		-	6
	Wola Lubecka	1	87
	Wola Lubecka Bugaj	2	88
		3	89
		4	90
		5	91
94-59	Sadki	3	13
94-60	Lubcza	13	17
		14	18

Spis tabel

TABELA 1. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA TERENIE GMINY WODZISŁAW 17
TABELA 2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA TERENIE GMINY WODZISŁAW NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 7 LIPCA 1994R. O ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM 18
TABELA 3. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW W GMINIE WODZISŁAW 39
TABELA 4. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH NA TERENIE GMINY WODZISŁAW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH PROWADZONYCH PRZEZ WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW W KIELCACH 46
TABELA 5. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WODZISŁAW NA LATA 2026-2029 51
TABELA 6. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WODZISŁAW NA LATA 2026-2029. 58

Spis rysunków, fotgrafii

FOTOGRAFIA 1. KRAJOBRAZ GMINY WODZISŁAW 20
FOTOGRAFIA 2. KRAJOBRAZ GMINY WODZISŁAW 20
FOTOGRAFIA 3. PRZYKŁADY OBIEKTÓW MIESZKALNYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY WODZISŁAW PRZY UL. WOLNOŚCI 28
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA DWÓR W BRZEŚCIACH 28
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA PAŁAC W LUBCZY 29
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA DWÓR W NIEGOSŁAWICACH 29
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA DAWNY PAŁAC W WODZISŁAWIU 30
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA DWÓR W WODZISŁAWIU 31
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MARCINA W WODZISŁAWIU 31
FOTOGRAFIA 10. DZWONNICA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PW. ŚW. MARCINA 32
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA W MIERONICACH 32
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. ANDRZEJA 33
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA BUDYNEK PLEBANI W ZESPOLE KOŚCIOŁA PW. ŚW. ANDRZEJA 34
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. . ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA W PIOTROWICACH – ZARZECZU 34
FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA BOŻNICĘ W WODZISŁAWIU 35
FOTOGRAFIA 16. PRZYKŁADY KAPLICZEK NA TERENIE GMINY WODZISŁAW – FIGURA ŚW. FLORIANA W NAWARZYCACH, FIGURA ŚW. ANTONIEGO W NIEGOSŁAWICACH, FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA W PIOTROWICACH 36

RYSUNEK 1. MAPA GMINY WODZISŁAW 19
RYSUNEK 2. OBSZARY CHRONIONE NA TERENIE GMINY WODZISŁAW 23
RYSUNEK 3. GRANICE UKŁADU URBANISTYCZNEGO MIASTA WODZISŁAWIA 27

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292) ustawa nakłada na gminę obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z obowiązującymi przepisami gminny program opieki nad zabytkami opracowuje się na okres 4 lat.

Program ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przyjęcie programu opieki nad zabytkami umożliwi samorządowi gminy wykonywanie zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W związku z powyższym uznaje się za zasadne przyjęcie przedmiotowej uchwały.